

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТА РЕЗУЛЬТАТИ
ДОСЯГНЕНЬ НАУКИ В СУЧАСНОМУ
ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ»**

(23-24 липня 2021 р.)

Одеса
2021

УДК 001.8:37"312"(063)
В 26

**Вектори розвитку та результати досягнень
науки в сучасному освітньому просторі.** Матеріали
В 26 науково-практичної конференції (м. Одеса, 23-24 липня
2021 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений»,
2021. – 100 с.
ISBN 978-617-7640-80-5

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Вектори розвитку та результати досягнень науки в сучасному освітньому просторі». Розглядаються загальні питання архітектури, географічних наук, державного управління, історичних, медичних, філософських наук та інші.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, а також для широкого кола читачів.

УДК 001.8:37"312"(063)

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Борсук Н.Г., Мелкомуківа М.Г.

ЖИВОПИС ЯК ВИД МИСТЕЦТВА В ОРГАНІЗАЦІЇ
АРХІТЕКТУРНОГО ПРОСТОРУ7

Мелкомуківа М.Г., Борсук Н.Г.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МАЛИХ АРХІТЕКТУРНИХ ФОРМ
В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ10

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Пісоцька В.В., Ярис О.О.

ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ *VISCUM ALBUM L.* У ЛІСОСМУГАХ
РІЗНОГО ТИПУ НА ТЕРИТОРІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ14

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Безсмертнюк Т.П.

БІОСФЕРНІ РЕЗЕРВАТИ ЯК РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ ОБ'ЄКТИ...17

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Лашук О.С.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ЕЛЕКТРОННИМ ВРЯДУВАННЯМ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ22

Предко М.Є.

АНТИКОРУПЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ПРЕЗЕНТАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ
ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ26

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Бабенко О.С.

МИКОЛА ЖАРКИХ: ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ САЙТУ
«ПРАДІДІВСЬКА СЛАВА: БАЗА ДАНИХ
УКРАЇНСЬКИХ ПАМ'ЯТОК І ВИЗНАЧНИХ МІСЦЬ».....30

Прокопчук В.С.

ПОЛЬСЬКІ ПАРТИЗАНСЬКІ ЗАГОНИ НА ВОЛИНІ
В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ34

Сосницька Л.С.

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ШКІЛЬНИЦТВА ВОЛИНИ В ПЕРШІ ПОВОСННІ РОКИ	36
--	----

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Кан Їнчжен

СИМФОНІЧНИЙ ОРКЕСТР ГУАНЧЖОУ: СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ПРОФЕСІЙНОГО І ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ	40
--	----

Ляо Моя

ІСТОРІЯ ФОРТЕПІАННОГО МИСТЕЦТВА КИТАЮ: ПРОБЛЕМИ ПЕРІОДИЗАЦІЇ	42
---	----

МЕДИЧНІ НАУКИ

Черниш Н.В., Ільяшова О.В., Кудрявцева Т.О.

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	46
--	----

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Беген В.О., Задорожний В.П.

ПОНЯТТЯ «LAWFARE» ТА ЗНАЧЕННЯ «ПРАВОВОЇ ВІЙНИ» У СУЧАСНОМУ СВІТІ	50
---	----

Гбур З.В.

ІЗРАЇЛЬСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У БОЙОВИХ ДІЯХ	54
---	----

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Демків В.Г.

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ	58
--	----

Колесник О.І.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-КОНТРАКТНИКІВ, ЩО МАЮТЬ ДОСВІД ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ У ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ	60
--	----

Налепа А.О.

НЕВСТИГАЮЧІ УЧНІ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	64
--	----

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Вожегова Р.А., Біляєва І.М., Лиховид П.В.

ПРОДУКТИВНІСТЬ ШАФРАНУ

ЗАЛЕЖНО ВІД ГУСТОТИ ПОСІВІВ67

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Якушко К.Г., Макаренко Є.В.

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ

ЗЕМЛЕВПОРЯДНИМ СПРЯМУВАННЯМ71

ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ

Перець В.П., Четвертак Т.Ю.

ВИВЧЕННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ

ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ

ЗМІШАНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ74

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Szymon Świontek

GLASS AND GLASS-CERAMICS FOR HIGH ENERGY

DOSE DOSIMETRY APPLICATIONS76

Веснянка А.В.

РОЛЬ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У ФОРМУВАННІ

МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ

У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ79

Шефер В.М., Токовило Т.С.

МАТЕМАТИЧНИЙ РОЗРАХУНОК ОРТОДРОМІЇ82

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Бережна Я.І.

АЕРОБІКА З ЕЛЕМЕНТАМИ БОЙОВИХ МИСТЕЦТВ

ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ ОЗДОРОВЧОГО ФІТНЕСУ84

Євтушенко О.В.

ГОЛОВНІ ВІДМІННОСТІ ПЛАНУВАННЯ

ТЕХНОЛОГІЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ СПОРТСМЕНІВ86

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Голубовська О.В.

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ СВОБОДИ ВОЛІ89

Харченко Н.В.

ФЕНОМЕН ВЛАСНОЇ ГІДНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ93

ХІМІЧНІ НАУКИ

Волосата К.І.

АКТУАЛЬНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ХІМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....97

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Борсук Н.Г.

викладач;

Мелкомукова М.Г.

викладач,

*Інститут архітектури, будівництва та енергетики
Івано-Франківського національного університету нафти та газу*

ЖИВОПИС ЯК ВИД МИСТЕЦТВА В ОРГАНІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОГО ПРОСТОРУ

Теорія та практичні прийоми живопису в архітектурі протягом багатьох століть піддавалися дослідженням, осмисленням ролі синтезу мистецтв в архітектурному просторі, при цьому завжди підкреслювалася велика значимість саме живопису. Актуально активне застосування живопису в архітектурному проектуванні, її участь в процесі синтезу мистецтв як результативного посередника між чуттєвим, емоційним світом людини та природнім оточенням.

Синтез архітектури, живопису і скульптури – одне з дієвих, вражаючих засобів художньої виразності. У конкретних художніх образах та символах завдяки синтезу мистецтв розкривається більш повно зміст об'єкта. Та, крім того, завдяки органічному злиттю та взаємодії простору, пластики та кольору можна домогтися більшої яскравості та виразності образу. Монументальне мистецтво – одне з пластичних просторових образотворчих і необразотворчих мистецтв. Це твори великого формату, що створюються відповідно до архітектурного або природнього середовища, композиційним єднанням та взаємодією з якими вони самі набувають ідейно-образного завершення. Твори монументального мистецтва створюються майстрами різних творчих професій та в різних техніках. До монументального мистецтва належать пам'ятники та меморіальні скульптурні композиції, мальовничі та мозаїчні панно, декоративне оздоблення будівель, вітражі, а також твори виконані в інших техніках, в тому числі і багатьох нових технологічних формацій.

До монументального живопису відносяться твори, безпосередньо пов'язані з архітектурними спорудами, розміщені на стінах, стелі, склепіннях, рідше – на підлозі, а також всі види розписів по штукатурці – це

фреска (Буоно фрески, фрески а секко), мозаїка, написані на полотні мальовничі панно, які оздоблюють архітектурні інтер'єри та екстер'єри, а також вітражі, графіто, майоліка та інші форми живописного декору в архітектурі. За характером змісту та образного ладу розрізняють твори живопису, які володіють якостями монументальності, та є найважливішою домінантою архітектурного ансамблю, а також монументально-декоративний розпис, який лише декорує поверхню стін, перекриттів, фасадів, які як би «розчиняються» в архітектурі. Монументальний живопис називають також монументально-декоративним живописом, або живописним декором, який підкреслює спеціальне декоративне призначення розписів. Залежно від своєї функції твори монументального живопису вирішуються в об'ємно-просторовому або поверхнево-декоративному ключі. Монументальний живопис набуває цілісності та завершеності лише у взаємодії з усіма складовими архітектурного ансамблю.

Твори монументального мистецтва, вступаючи в синтез з архітектурою та пейзажем, стають важливою пластичної або смисловою домінантою ансамблю та простору. Образно-тематичні елементи фасадів та інтер'єрів, пам'ятники або просторові композиції традиційно присвячуються, або стилістичними своїми особливостями відображають сучасні ідейні віяння та соціальні тенденції, втілюють філософські концепції. В монументальному живописі нашого часу є композиції, які заслуговують на серйозну увагу за своїми художніми якостями. Однак синтез мистецтв не досяг ще вершин ні по загальному задуму, ні за рішенням просторових колористичних і пластичних задач. Слід зауважити, що в сучасній архітектурі принципово змінилася просторова характеристика інтер'єру, а звідси і завдання синтезу.

Архітектура та живопис створюють архітектурно-художній образ простору. Майстерність художника, який працює в архітектурі, полягає не тільки в умінні малювати та komponувати, заповнювати пустоту стін, а у вмінні розкривати тему та зміст живописного твору, в умінні створювати емоційний архітектурно-художній простір середовища. У архітектора та художника кінцева мета одна – це створення емоційного архітектурно-художнього образу простору.

На прикладі готичних сакральних соборів, які є вершиною емоційного сприйняття архітектурно-художнього образу середовища ми бачимо, що архітектор та художник створили настільки виразний і гармонійний архітектурно-художній образ простору, що питання домінування однієї професії над інший не стояв ні в процесі проектування, ні в кінцевому результаті. Архітектурно-декоративна композиція в готичних соборах вийшла напрочуд лаконічною, чистою в прочитанні просторової ідеї та архітектурно-декоративної пластики.

Невелика кількість живопису (вітражі) утримує весь простір соборів завдяки архітектурно-декоративної композиції. Вівтарна частина вітражів, крім того, що декоративно утримує весь простір, ще посилює емоційне сприйняття архітектурного простору. Це тільки підтверджує, що архітектурними засобами такого емоційного звучання не досягти.

Для епохи Відродження розробка архітектурно-декоративної композиції була невід'ємною частиною для вирішення архітектурно-художнього образу простору і, зокрема, органічного входження живопису в архітектуру. Домінування живопису в архітектурному просторі Відродження очевидно, а причина цього – спроба ускладнити архітектурний простір засобами живопису. Образ архітектурного інтер'єру готичних соборів набагато складніше, виразніше і емоційний, ніж простір палаців, вілл, капел Відродження. І для цього не треба вводити багато живопису в простір готичних соборів. А ось архітектурному простору Відродження живопис потрібна була для того, щоб простір зробити більш виразним, тому художники намагалися живописом ускладнити та збагатити архітектурний інтер'єр.

Що ж зробити, щоб монументальний живопис органічно міг увійти в сучасний простір архітектури? Потрібно, щоб на етапі архітектурного проектування вже був задіяний художник-монументаліст. Архітектурно-художній образ простору створюється архітектором та художником-монументалістом вже на першій стадії проектування. Якщо це творча співпраця триватиме протягом усіх етапів проектування та будівництва, тоді в кінцевому підсумку вийде органічне входження монументально-декоративного живопису в сучасний образ простору. У команді архітектора повинен бути художник-монументаліст не для того, щоб прикрашати архітектурний простір або прикривати невдалі архітектурні рішення, а для того, щоб вже на першому етапі проектування архітектор та художник могли спільно генерувати ідеї архітектурно-художнього образу архітектурного простору.

Список використаних джерел:

1. Арсланов В.Г. Западное искусствознание XX века. – М.: Академ. проект, Традиция, 2005. – 864 с.
2. Бергсон А. Собрание сочинений: В 4 т., Т. 1. – М.: Московский клуб, 1992. – 325 с.
3. Брунов Н.И. Пространство // Словарь художественных терминов. Г.А.Х.Н. 1923–1929 гг. – М.: Логос-Альтера, 2005. – 504 с.
4. Недович Д.С. Время // Словарь художественных терминов. – М.: Логос-Альтера, 2005. – 504 с.
5. Смирнова И.А. Монументальная живопись итальянского Возрождения. – М.: Изобразительное искусство, 1987. – 345 с.

6. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Академ. проект. – 2001. – 990 с.
7. Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге. – М.: Высшая школа, 1991. – 192 с.
8. Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории. Т. 1. – М.: Мысль, 1993. – 238 с.

Мелкомукова М.Г.

викладач;

Борсук Н.Г.

викладач,

*Інститут архітектури, будівництва та енергетики
Івано-Франківського національного університету нафти та газу*

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МАЛИХ АРХІТЕКТУРНИХ ФОРМ В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Велике значення для створення комфортних умов для населення відіграють малі архітектурні форми та їх призначення. Вдало розташовані, поєднанні між собою та навколишнім середовищем, вони завершують архітектурний ансамбль міста. Об'єкти утилітарного і декоративного характеру формують міське середовище, забезпечують здійснення конкретних життєвих процесів, підвищують різноманітність і художню виразність забудови і відкритих озелених просторів.

Мала архітектурна форма (МАФ) – об'єкти обладнання та благоустрою території, які задовольняють утилітарні та естетичні потреби людини, використовуються для покращення естетичного вигляду громадських місць і міських об'єктів, організації простору та доповнює композицію будинків, будівель, їх комплексів чим самим збагачує архітектурно естетичний вигляд міста.

Законодавство України визначає МАФ як невелику одноповерхову пересувну споруду, яка не має закритого приміщення для тимчасового перебування людей, або стаціонарна споруда, яка має закрите приміщення для тимчасового перебування людей і по зовнішньому контуру має площу до 30 кв.м, яка виконується із полегшених конструкцій і встановлюється тимчасово без улаштування фундаментів [2].

Малі об'єкти благоустрою мають утилітарне і декоративно-художнє призначення. До утилітарного характеру малих архітектурних форм

належать об'єкти, що використовуються для практичних цілей, але також виконують естетичну функцію (кіоски, павільйони біля зупинок транспорту, бесідки, затінюючі конструкції (перголи, навіси), рекламні стенди, елементи зовнішнього освітлення, міські вуличні меблі, урни, дитячі ігрові комплекси).

Малі архітектурні форми декоративно-художнього призначення використовуються для естетичного впливу на оточення та включають елементи міського дизайну, (скульптурні композиції, декоративні стінки, трельяжі для вертикального озеленення, альпійські гірки або рокарії, фонтани та декоративні водойми).

До малих архітектурних форм належать:

- альтанки, павільйони, навіси;
- аркади і колонади; паркові містки;
- вуличні вази, вазони і амфори;
- декоративні фонтани і басейни, штучні паркові водоспади;
- монументальна, декоративна та ігрова скульптура; вуличні меблі;
- садово-паркове освітлення, ліхтарі;
- сходи, балюстради;
- обладнання дитячих ігрових майданчиків;
- павільйони зупинок громадського транспорту;
- огорожі, ворота, ґрати;
- меморіальні споруди;
- рекламні та інформаційні стенди, дошки, вивіски.

Малі архітектурні форми поділяють за функціональним призначенням:

- малі архітектурні споруди (павільйони, кіоски);
- інженерно-господарче обладнання (трансформаторні підстанції, вентиляційні шахти, телефонні будки, торговельні автомати);
- обладнання для відпочинку (лави, альтанки, перголи, дитячі майданчики);
- декоративно-пластичні форми (фонтани, паркова скульптура, басейни);
- засоби візуальної інформації (світлове табло, світлофори, білборди).

Можна виділити такі сучасні напрямки розвитку вдосконалення утилітарних функцій малих середовищних елементів: багатофункціональність та комплексність використання, трансформативність форм, екологічність виконання, впровадження енергоефективних технологій, додавання функції емоційної та фізичної активності.

Багатофункціональні елементи для відпочинку в межах однієї форми можуть включати в себе елементи затінення, пристосування для паркування велосипедів, елементи озеленення. Існують багатофункціональні об'єкти з окремими зонами для розміщення різних

видів груп користувачів. Такі простори можуть створювати як захищені зони для індивідуального користування і відпочинку, так і відкриті зони для соціальної взаємодії.

Одним з найважливіших напрямків в дизайні міського середовища є екологічність та енергоефективність. На основі екодизайну та органічної архітектури створюються екологічні середовищні зони, з інтегрованими рослинними компонентами, із використанням природних матеріалів та засобів енергозберігаючого дизайну. Ця тенденція сприяє екологізації транспортних зон, які потребують підвищення комфорту та естетичної виразності.

При формуванні зон відпочинку та розваг для підвищення зовнішньої і внутрішньої активності людини використовуються емоційно-фізична активація. Активно використовується емоційний вплив колористичних рішень об'єктів. Фізична активація передбачає активну участь у процесі взаємодії з формою.

Малі архітектурні форми відіграють важливу роль у формуванні міського середовища та надають велике значення для створення комфортних умов проживання міського населення та додають окрасу місту. Вдало розташовані, вміло поєднані між собою та з оточенням вони завершують архітектурний ансамбль міста, покращують його вигляд, дають можливість уникнути одноманітності та невиразності міського середовища.

За допомогою спеціальних прийомів, сучасних будівельних матеріалів, новітніх технологій можливо досягти того рівня унікальності і гармонії простору, який би здивував та зацікавив.

Список використаних джерел:

1. Сьомка С. Основи дизайну архітектурного середовища // Ліра-к, 2020. – С. 115–145.
2. Бичковська Л.С. Малі архітектурні форми та декоративне освітлення в зовнішньому благоустрої міста / Л.С. Бичковська, Л.В. Скуміна // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2007. – Вип. 3(39). – Частина 2. – С. 145–151.
3. Дударець В. Формування малих архітектурних форм в дизайні ландшафту / В. Дударець // Народознавчі зошити. – 2013. – № 1(109). – С. 179–183.
4. Зеленкова А.В. Малі архітектурні та скульптурні форми в дизайні інтер'єрів аеровокзалів / А.В. Зеленкова // Вісник Національного авіаційного університету. – 2012. – № 3. – С. 119–122.
5. Шмиг Р.А., Боярчук В.М., Добрянський І.М., Барабаш В.М. Малі архітектурні форми // Термінологічний словник-довідник з будівництва та архітектури. – Львів, 2010. – С. 120.
6. Бергунов А.Н. Архитектурное проектирование садов и парков. – М.: Стройиздат, 1980. – С. 86–90.

7. Боговая И.О., Фурсова Л.М. Ландшафтное искусство. – Москва: Агропромиздат, 1988. – С. 152–155.

8. Гостев В. Ф. Юськевич Н. Н. Проектирование садов и парков // Лань, 2016. – С. 58–63.

9. Жирнов А.Д. Будівництво і експлуатація садово-паркових об'єктів. Навчальний посібник для курсового та дипломного проектування. – Львів, 1999. – С. 23–25.

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Пісоцька В.В.

аспірант;

Ярис О.О.

аспірант,

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ *VISCUM ALBUM L.* У ЛІСОСМУГАХ РІЗНОГО ТИПУ НА ТЕРИТОРІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Однією з природних проблем лісосмуг значне збільшення кількості рослини напівпаразита омели білої (*Viscum album L.*). Що в лісосмугах має неоднозначну роль з одного боку є надійним та безпечним місцем існування, формування гнізд для великої групи птахів, плоди є їжею у зимовий період для осіло-кочових видів тим самим приносить користь лісосмузі. З іншого боку паразитування омели призведе до погіршення стану і загибелі дерева.

Мета: дослідження поширення *Viscum album L.*, вплив напівпаразиту на кількісний склад птахів та особливості функціонування лісосмуг. Дослідження проводилися у 2018–2020 роках у трьох типах лісосмуг (полезахисні, лісосмути вздовж автошляхів та вздовж залізничних колій). У кожній з лісосмуг ми виділили по 3 модельні ділянки з середньою протяжністю до 10 кілометрів. Дослідження проводилися за допомогою авто та вело транспорту. Для вивчення ступеня ураження омелою білою досліджуваних лісосмуг використовували 5-бальну шкалу оцінювання деревних рослин, яку запропонували С. І. Кузнецов, Ф. М. Левон, Ю. А. Клименко, В. Ф. Пилипчук, М. І. Шумик [1, с. 92].

В результаті спостережень визначено найвищий рівень ураження дерев омелою білою у лісосмугах вздовж автошляхів: модельна ділянка 1 переважна більшість дерев оцінені у 3 та 2 бали; модельна ділянка 2 переважна більшість дерев також оцінені у 3 бали та модельна ділянка 3 оцінка дерев у 2 бали тож спостерігаємо значний ступінь ураження дерев у лісосмузі. За загальною оцінкою ступеня ураження лісосмуга відповідає масовому ураженню крони. Визначена середня щільність населення птахів у досліджуваному типі лісосмуг становить 156,1 пар/10 га.

Переважають представники родини Corvidae та Turdidae. Визначено ступінь ураження дерев лісосмуги вздовж залізничних колій. Дереву модельної ділянки 1 оцінені за вищезазначеною шкалою у 3 бали, модельної ділянки 2 також у 3 бали, на третій модельній ділянці спостерігалось збільшення кількості омели білої, що у балах визначається показником – 3. Середня щільність населення птахів у літній період в лісосмугах вздовж залізничних колій, становить 151,6 пар/10 га. Переважають представники родини Corvidae та Turdidae.

У полезахисних лісосмугах спостерігався найнижчий показник ураження дерев напівпаразитом омелою білою, на 1 модельній ділянці стан дерев відповідав показнику 4 бали, на 2 ділянці – 4 та на 3 ділянці – 5 бали відповідно. Середня щільність населення птахів у літній період у полезахисних лісосмугах, становить 140,4 пар/10 га. Переважають представники родини Turdidae, Sylviidae та Fringillidae [2, с. 116].

Спостерігаємо збільшення середньої щільності населення птахів у лісосмугах вздовж автошляхів у порівнянні з полезахисними лісосмугами та лісосмугами вздовж залізничних колій. Спостерігаємо певний взаємозв'язок щільності населення птахів та оптимального поширення у лісосмузі омели білої. Безумовно чисельність омели білої не єдиний фактор впливу на щільність населення птахів, але на ряду з іншими факторами впливає на ці показники. На поширення омели білої впливає видовим складом рослинності лісосмуг вздовж автошляхів, бо у флористичному складі переважає тополя біла (*Populus alba* L.) за даними І. Рибалка (2016) цей вид належить до групи рослин з якими напівпаразит встановлює тісні взаємозв'язки. Крім того, на збільшення щільності омели впливає вік дерев, зважаючи, що досліджувані лісосмуги є середньовіковими та старовіковими це теж одна з причин. Можна пов'язати поширення омели білої зі значним видовим та кількісним різноманіттям птахів оскільки поширюється рослина шляхом орнітохорії [3, с. 20; 4, с. 75].

Загальноприйнятим є вважати, що омела пригнічує ріст, життєдіяльність та погіршує естетичний вигляд деревних рослин. Нашими спостереженнями підтверджено, що у лісосмугах де спостерігається часткове та масове ураження *Viscum album* високі показники чисельності птахів. Тож спостерігаємо неоднозначну роль *Viscum album* у лісосмугах з одного боку збільшення її чисельності призведе до погіршення стану дерев (аж до цілковитої загибелі), а з іншого стане причиною зростання чисельності птахів та біорізноманіття інших живих організмів сприяє розвитку цієї екосистеми.

Список використаних джерел:

1. Кузнецов С.І., Левон Ф.М., Клименко Ю.А., Пилипчук В.Ф., Шумик М.І. Сучасний стан та шляхи оптимізації зелених насаджень в Києві. *Інтродукція і зелене будівництво*. Біла Церква, 2000. С. 90–104.
2. Пісоцька В.В. Аналіз сезонних аспектів орнітофауни полезахисних лісосмуг Харківської області. *Наукові основи збереження біотичної різноманітності*. 2018. Том 7(14). С. 111–119.
3. Рибалка І.О. Увага: омела біла. До питання контролю розповсюдження омели білої (*Viscum album* L.) у насадженнях міст Східного Лісостепу України. *Карантин і захист рослин*. 2016. № 11–12. С. 19–24.
4. Рибалка І.О., Вергелес Ю.І. Дослідження взаємозв'язку між чисельністю омели білої (*Viscum album* L.) та омелюха (*Bombucilla garrula* L.) у міському ландшафті. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. № 27(1). С. 73–78.
5. Рибалка І.О., Вергелес Ю.І., Бараннік В.О. Моделювання популяції омели білої (*Viscum album* L.) для забезпечення сталого розвитку садовопаркового господарства міст. *Науковий вісник Чернівецького університету «Біологія (Біологічні системи)»*. 2016. Т. 8. № 2. С. 298–309.

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Безсмертнюк Т.П.

*кандидат географічних наук, старший викладач,
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

БІОСФЕРНІ РЕЗЕРВАТИ ЯК РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ ОБ'ЄКТИ

Біосферні резервати – це території суходільних, прибережних, морських екосистем або їх поєднання, які визнані на міжнародному рівні в рамках Програми ЮНЕСКО «Людина і Біосфера». Біосферні резервати виконують три взаємопов'язані функції: 1) охоронну (збереження і захист генетичних ресурсів, різноманіття біологічних видів, екосистем та ландшафтів); 2) функцію розвитку, тобто активного сприяння стійкого соціально-економічного розвитку регіону; 3) функцію наукового і матеріально-технічного забезпечення для підтримки освітніх та навчальних проєктів, проведення наукових досліджень і здійснення моніторингу на локальному, регіональному, національному й міжнародному рівнях. Вони утворюються для того, щоб активізувати і демонструвати збалансоване відношення між людьми і біосферою, сталий розвиток суспільства [1; 2].

При створенні біосферного резервату активізується транскордонна співпраця у сфері охорони навколишнього природного середовища, в тому числі й в питаннях реалізації спільних проєктів щодо вирішення у прикордонній зоні екологічних проблем, розвитку екологічного туризму та культурного спілкування населення.

Для біосферних резерватів характерним є зонування території, яка поділяється наступним чином: заповідна зона (зона ядра, або центральна), буферна зона та перехідна (транзитна, або зона співробітництва). Заповідна зона виділяється з метою захисту і відновлення природних малозмінених і найбільш цінних територій, для яких вже встановлені найбільш суворі обмеження допустимого природокористування. Буферна зона оточує або прилягає до центральної зони, є чітко окресленою у просторі, де можлива діяльність, що не суперечить охоронним функціям. Буферна зона служить для збереження традиційних культурних ландшафтів регіону, створення умов для рекреації та оздоровлення жителів регіону, зменшення антропогенних навантажень на особливо цінні екосистеми, збалансованого використання природних ресурсів, розвитку туризму. Практично всі землі, які включені до буферної зони, мають встановлені обмеження в

господарському використанні. Перехідна зона включає населені пункти, забудовані території, а також сільськогосподарські та покриті лісом землі, які інтенсивно використовуються. Ця зона забезпечує стійкий, інтенсивний та екологічно збалансований розвиток території резервату, в ній пропагується і розвивається практика збалансованого управління ресурсами [1; 2].

Світова мережа біосферних резерватів ЮНЕСКО нараховує 714 об'єктів, включаючи 21 транскордонний резерват, у 129 країнах світу. Національна мережа біосферних резерватів ЮНЕСКО складається з восьми об'єктів (див. табл. 1), в тому числі чотирьох транскордонних – двох тристоронніх та двох двосторонніх [6].

Таблиця 1

Перелік біосферних резерватів України

Назва біосферного резервату	Дата створення	Площа, га	Опис
Чорноморський	15.02.1985 р.	109 956,8	Найбільший в Україні. Найбільший морський резерват у Східній Європі. Резерват репрезентує прибережні території Чорного моря та сухого південно-європейського степу.
Асканія-Нова	15.02.1985 р.	33 307,6	Резерват представляє Степову зону України та забезпечує збереження єдиної в Європі ділянки типчаково-ковилового степу, у рослинності якого переважають дернові злаки.
Карпатський	15.02.1993 р.	58 025	Територія належить до гірської системи Центральної Європи. У резерваті представлено весь комплекс висотної поясності Українських Карпат – від елементів передгірних лук і дібров до альпійського поясу з лучними, скельно-лишайниковими ландшафтами.

(Закінчення таблиці 1)

Східні Карпати	02.02.1999 р.	208 100	Транскордонний польсько-словацько-український біосферний резерват у Східних Карпатах. Складається з трьох національних і трьох ландшафтних парків у трьох країнах.
Дельта Дунаю	02.02.1999 р.	623 тис.	Складовою частиною транскордонного румунсько-українського біосферного резервату є Дунайський біосферний заповідник України площею 50 252,9 га.
Західне Полісся	11.07.2012 р.	263 016 тис.	Склад тристороннього білорусько-польсько-українського біосферного резервату: Шацький біосферний резерват; біосферний резерват «Прибузьке Полісся» (Республіка Білорусь); біосферний резерват «Західне Полісся» (Республіка Польща).
Деснянський	26.05.2009 р.	70 748	Створений як українська ділянка російсько-українського транскордонного біосферного резервату в басейні річки Десна, репрезентує східно-поліські ландшафти, екосистеми, флору і фауну.
Розточчя	29.06.2011 р.	74 828	Репрезентує типові для Розточчя ліси, луки та болотні екосистеми. З 2019 року «Розточчя» – українсько-польський транскордонний резерват.

Джерело: розроблено автором за даними [3; 6]

Основу біосферних резерватів складають такі поліфункціональні природоохоронні території, як національні природні та регіональні ландшафтні парки, які, окрім природоохоронної, виконують також і рекреаційну функцію, зокрема активно розвивають екологічний туризм. Центральним елементом у розвитку та діяльності екологічного туризму в межах біосферних резерватів являється наявність та розробка туристичних маршрутів та екологічних стежок, метою яких є створення відчуття у туристів їх взаємозв'язку з природним середовищем [7].

Влаштування в межах біосферних резерватів екологічних стежок і туристських маршрутів здатне вирішити два важливих завдання. По-перше, забезпечити відвідувачам природоохоронних установ найповніше ознайомлення з її ландшафтами, цінними природними та культурними об'єктами, а, по-друге, мінімізувати вплив рекреації на природне середовище заповідних територій. Останнє завдання має особливе значення, оскільки обмеження негативного впливу рекреантів на природне середовище можливе тільки при допустимих величинах рекреаційних навантажень. Екологічні стежки та маршрути обмежують ці навантаження завдяки розподіленню потоків рекреантів по території природоохоронних установ [4].

Екологічний туризм у межах біосферних резерватів повинен розвиватися у поєднанні з екологічною освітою, адже саме вона повинна підвищувати екологічну освіту дітей та підлітків, формуючи правильне ставлення до природи. Розвиваючи та пропагуючи на території біосферних резерватів екологічну освіту та екологічний туризм, також набуває популярності сільський туризм і агротуризм. Облаштування і функціонування агроосель у селах може стати суттєвим чинником підтримки різних форм екотуризму через забезпечення нічліжних і гастрономічних послуг для туристів. Разом з тим, важливо також здійснити заходи щодо підготовки привабливих агротуристичних продуктів, орієнтованих на певні групи відвідувачів біосферних резерватів [7].

Отже, біосферні резервати є особливими територіями, які створюються відповідно до спеціальних положень ЮНЕСКО і де збереження біологічного та ландшафтного різноманіття поєднується із забезпеченням сталого розвитку території. Серед інших видів об'єктів природоохоронних територій розвиток рекреаційної діяльності набуває пріоритетного значення у буферних зонах біосферних резерватів. Згідно з міжнародними нормами і законодавством України, на території даної зони підтримується туристично-рекреаційна діяльність, спрямована як на зменшення туристичного навантаження на заповідну зону, так і на збільшення туристично-рекреаційної привабливості транзитної зони. Розвиток рекреаційної і туристичної сфери має економічне значення та сприятиме популяризації біосферних резерватів серед широких кіл населення [5].

Список використаних джерел:

1. Біосферні резервати. Департамент екології та природних ресурсів Львівської обласної державної адміністрації. URL: <https://deply.gov.ua/biosferni-rezervaty/> (дата звернення: 27.06.2021).
2. Біосферні резервати світу: Транскордонний біосферний резерват «Західне Полісся». URL: <https://lisvolyn.gov.ua/?p=3119> (дата звернення: 27.06.2021).
3. Біосферні резервати України. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Біосферні_резервати_України (дата звернення: 27.06.2021).
4. Заповідна справа в Україні : навчальний посібник / за заг. ред. М. Д. Гродзинського, М. П. Стеценка. Київ : Географіка, 2003. 306 с.
5. Мельнійчук М. М., Судима В. П., Безсмертнюк Т. П., Токарчук Д. В. Транскордонний біосферний резерват як форма поєднання природоохоронної та рекреаційної діяльності (на прикладі ТБР «Західне Полісся»). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : географія*. Тернопіль, 2017. № 1 (випуск 42). С. 170–177.
6. Програма ЮНЕСКО «Людина і біосфера». URL: <https://unesco.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/programa-lyudina-i-biosfera> (дата звернення: 27.06.2021).
7. Худоба В., Четирбук О. Перспективи розвитку екологічного туризму в межах транскордонних природоохоронних територій України та Польщі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія*. Тернопіль : Тайп, 2020. № 1(48). С. 99–106.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Лашук О.С.

*кандидат наук з державного управління, доцент,
Національний університет «Чернігівська політехніка»*

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕЛЕКТРОННИМ ВРЯДУВАННЯМ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Останнім часом провідні країни світу впроваджують національні програми адаптації державного управління до умов інформаційного суспільства, що представляє електронне урядування як нову форму взаємодії уряду та суспільства. Використання зарубіжного досвіду в практиці електронного урядування є особливо важливим стосовно прагнень України до європейської інтеграції та запровадження європейських норм та стандартів для реалізації національної інформаційної політики.

Електронне урядування – це форма державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості державного та місцевого самоврядування шляхом побудови держав нового типу, орієнтованих на задоволення потреб своїх громадян за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Електронне урядування забезпечує прозорість державних установ та запобігає корупції, зменшуючи, але не усуваючи, індивідуальну залежність від свавілля державних службовців. Електронне урядування – це інструмент соціальної демократизації, який є важливим елементом функції інформаційного суспільства.

Поняття «електронне урядування» визначається «Концепцією електронного урядування в Україні» як «форма державного управління, яка використовує інформаційно-комунікаційні технології для підвищення ефективності, відкритості та прозорості державного та місцевого самоврядування». Електронний уряд дозволяє сформувати новий тип держави, орієнтований на потреби своїх громадян [1]. Це визначення охоплює три основні компоненти: підвищення ефективності діяльності урядів, вдосконалення процесів надання та управління послугами громадян та запровадження національних інформаційних систем.

Між державним, регіональним та рівнями громад існує певна неупорядкованість інформаційних відносин, що простежуються у стосунках органів публічної влади при організації інформаційної взаємодії. Практично відсутня така взаємодія і між органами місцевого самоврядування [2].

Формуванню регіональних інформаційних систем не сприяє той факт, що більшість місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в організаційній структурі не мають підрозділів, що забезпечують впровадження сучасних інформаційних технологій.

Відсутність інформаційних відділів у місцевих органах публічної влади та в органах місцевого самоврядування, призводить до труднощів у задоволенні потреб місцевих органів виконавчої влади в інформаційних ресурсах і темпах розвитку інформатизації у громадах як через недоліки в самій структурній будові, так і через існуючі проблеми з кількістю та фаховим рівнем штатних працівників, фінансуванням програм, особливо тих, на яких покладені додаткові обов'язки щодо робочої підтримки технічного стану комплексу програмно-технічних засобів [3].

Впровадження електронного уряду забезпечує відкритість та прозорість державної влади, доступ до публічної інформації за допомогою сучасних інформаційних технологій; покращує якість адміністративних послуг та економить час та матеріальні ресурси як заявників послуг, так і державних службовців; підвищує рівень демократії в суспільстві.

Електронне врядування має покращити взаємодію між урядами, бізнесом та громадянами у ключових сферах:

- економічний розвиток – сектор «Уряд – Бізнес»;
- ефективність адміністративного персоналу – сегмент «Уряд – Уряд»;
- якість життя громадян – сегмент «Уряд – Громадяни».

Проведемо аналіз Індексу розвитку електронного урядування в Україні за міжнародними рейтингами (рис. 1).

З рис. 1 можна зробити висновок, що у 2012 році Україна зайняла 68-е місце у рейтингу країн за розвитком електронного урядування у світі, тоді як у 2014 році – 87-е місце, у 2016 році – 62-е місце, 2018 році – 82-е місце та 69-е місце у 2020 році. Таким чином, динаміка розвитку електронного урядування в Україні є нечіткою. Рейтинг у 2020 році є найнижчий досліджуючи в динаміці з 2012 року, що свідчить про наявність резерву для посилення компонент Індексу розвитку електронного урядування.

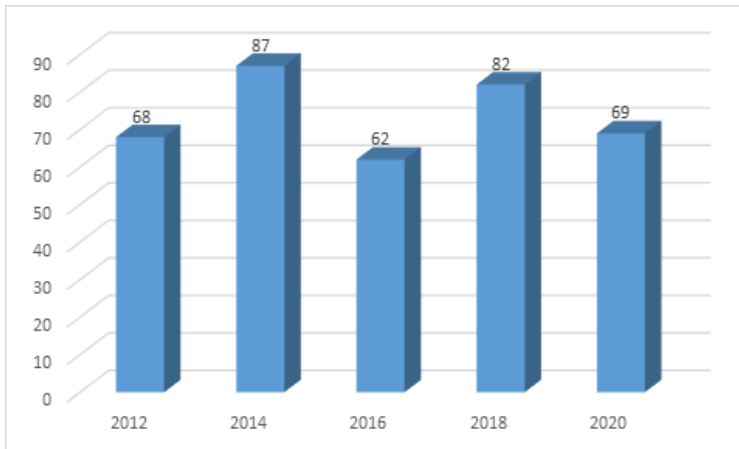

Рис. 1. Динаміка Індексу розвитку електронного урядування України

Джерело: розроблено авторами за даними [4]

На сьогоднішній день існують тисячі послуг, що надаються державною та міською владою. Якщо врахувати кількість звернень громадян за цими послугами, вона становить тисячі або десятки тисяч. Громадяни вишиковуються в черзі на запити та схвалення, неодноразово звертаються до органів влади з одного питання, довго чекають результатів і часто навіть не отримують необхідну інформацію про послуги.

Загалом, побудова системи управління якістю вимагає принципової зміни принципів державної служби. Це означає, що ми зосереджуємось не лише на дотриманні нормативних вимог у своїй роботі, але також на досягненні найкращих можливих результатів та забезпеченні задоволення наших споживачів. профілактичні та коригувальні дії для модифікації існуючих нормативних вимог).

Поліпшення системи державного управління електронним урядуванням в Україні є політично важливим, тому що так органи влади продовжують спілкуватися зі своїми громадянами щодня. Враховуючи досвід ЄС можна виділити чотири складові успішного державного управління: зосередженість на громадянах; дотримання чітко визначених цінностей державних службовців; управління заради досягнення результатів; забезпечення відповідального витрачання коштів.

У сфері електронного урядування пріоритетним вектором національної політики має бути:

1. Подальша децентралізація повноважень з надання адміністративних послуг та розвиток мережі центрів надання адміністративних послуг.

2. Покращення якості адміністративних послуг (участь громадян-споживачів у управлінні якістю адміністративних послуг, вдосконалення методів моніторингу та оцінки якості адміністративних послуг).

3. Впровадження та розвиток нових електронних форм надання адміністративних послуг.

Головним пріоритетом сучасних країн є забезпечення належної якості державних послуг та ефективності їх надання.

Одним із інструментів підвищення ефективності державного управління електронним урядуванням та забезпечення управління якістю в Україні є впровадження серії міжнародних стандартів якості ISO 9001.

Список використаних джерел:

1. Лашук О.С., Мостіпан Н.В. Проблеми впровадження електронного урядування в Україні. *Научные исследования: парадигма инновационного развития* : сборник тезисов научных трудов VII Международной научной конференции (Прага, Чехия, 31 марта 2021 года). ГО «Международный научный центр развития науки и технологий», 2021. С. 9–12.

2. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80>

3. Дітковська М.Ю. Аналіз системи інформаційного забезпечення органу державної влади на регіональному рівні. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету* : зб. наук. пр. Чернігів, ЧДТУ, 2012. № 4(62). С. 337–341.

4. The e-Governance Academy. URL: <https://ega.ee> (дата звернення: 01.07.2021).

Предко М.Є.

аспірант,

Навчально-науковий інститут публічного управління

та державної служби

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АНТИКОРУПЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ПРЕЗЕНТАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Сьогодні управління процесами протидії корупції в Україні відбувається за допомогою застосування програмно-цільового підходу, який полягає в розробці програм для оптимального досягнення чітко поставлених цілей, виділення необхідних ресурсів для їх виконання і формування організацій, що здійснюють керівництво їх реалізацією. Такі вектори антикорупційної політики закріплюються в Антикорупційних стратегіях, у яких програмно-цільовий підхід, по-перше, орієнтує на теоретичне обґрунтування (побудова концепції) та розробку практичних рекомендацій щодо оптимізації антикорупційної політики України; по-друге, передбачає чітке уявлення про систему механізмів впливу інститутів громадянського суспільства на органи влади на вироблення ефективних вітчизняних антикорупційних стратегій, враховуючи міжнародний досвід у цій царині; по-третє, уможливорює запровадження антикорупційних платформ як забезпечувальної складової створення прозорої і відкритої системи прийняття управлінських рішень, що контролюватиметься громадськістю (в даному випадку створюється конкурентне середовище для влади); по-четверте, спрямовує на вироблення ефективної антикорупційної політики, в якій значну роль відіграють механізми оптимізації взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів державної влади. Отже, програмно-цільовий підхід, вибудовуючись за такою схемою «мета – шляхи досягнення – механізми реалізації – результат – людиноцінність» формує ефективну концептуальну антикорупційну стратегію. Власне, мова йдеться не так про зміну вертикалі влади як такої, а про смислове наповнення горизонтальних зв'язків, де кожен елемент потрібно побудувати, вмонтувати, перекласти по-новому, щоб уможливити вибудову нової, ефективної, функціонально-діючої системи державного управління, яка б не була роз'їдена корупцією. Для цього необхідна величезна праця, яка потребує політичної волі, активної позиції громадськості, що виступають, по-

перше, своєрідною ін'єкцією для оздоровлення суспільства, по-друге, системою запобіжників, противаг, які покликані блокувати будь-яке бездумне свавілля руйнівних «ініціатив».

Безперечно, система антикорупційних заходів корелюється рівнем ефективності державної антикорупційної політики, її якісними стратегічними орієнтирами. Тому й протидія різних видів корупції має здійснюватися на планово-програмній основі, в якій основний акцент повинен бути зроблений на пріоритет заходів, спрямованих на попередження корупційних проявів в суспільстві. Антикорупційна стратегія – це система концептуальних установок, в яких визначаються орієнтири антикорупційної політики в певний період часу, окреслюються певні заходи та їх перспективні можливості. Упродовж тридцяти років незалежності в Україні була запропонована низка антикорупційних стратегій (2011–2015 рр. [5], 2014–2017 роки [4], проєкт Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки [6], Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки [2]).

Вважаємо, що в перших трьох Антикорупційних стратегіях більше уваги звертається на проблему розбудови системи антикорупційних органів, їх інституціалізацію; в них часто-густо домінує політична кон'юнктура, а не державницькі інтереси; чітко не прописані механізми впровадження тих чи інших заходів, власне, відсутній механізм моніторингу та оцінки їх виконання; не конкретизовані ті сфери, які найбільш піддаються корупційним впливам; не прописана прозора система відповідальності посадових осіб; не забезпечена узгодженість дій усіх органів державної влади, які беруть участь у формуванні, виконанні, моніторингу та контролі за реалізацією заходів антикорупційних програм; недостатньо визначено можливості для належного контролю інститутами громадянського суспільства за діяльністю Національного агентства з питань запобігання корупції. Всі заплановані заходи антикорупційних стратегій стовідсотково не були виконані. Наприклад, Антикорупційна стратегія на 2014–2017 роки «згідно з оприлюдненим дослідженням громадських експертів... виконана лише на 60 відсотків» [1].

Сьогодні засоби масової інформації та експерти активно обговорюють ініціативу президента України В.Зеленського щодо «деолігархізації» [3]. Саме проблема деолігархізації покликана мінімізувати вплив економічних важелів на органи державної влади. Адже надмірне зосередження економічної влади в одних руках призводить до значного впливу на органи державної влади, власне, відбувається своєрідна конвергенція економічної та політичної влади, що призводить до зловживання нею, корупційних проявів та

маніпуляційних технологій. В проєкті Закону про деолігархізацію описуються критерії ідентифікації (олігарх, по-перше, це людина, яка бере участь в політичному житті; по-друге, має значний вплив на засоби масової інформації; по-третє, є кінцевим бенефіціарним власником бізнесу, який займає монопольне (панівне) становище на загально-державному товарному ринку; по-четверте, вартість його активів перевищує один мільйон прожиткових мінімумів для працездатних осіб (у 2021 році – 2,27 млрд грн) [3]), за якими визначатимуть олігархів та запроваджуватимуть для них певні обмеження. Вважаємо, що окрім вищезазначених критеріїв ідентифікації, є й інші запобіжники олігархічним впливам, які прописані в Антикорупційних стратегіях. Зокрема, в «Засадах державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки» сформовані такі основні принципи: оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування; цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування; створення на протипагу існуючим корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб; забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення; формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права [2].

Значна частина профілактичних заходів антикорупційних стратегій спрямована на попередження корупції в системі державного управління. Дана проблема, перш за все, пов'язана з кадровим забезпеченням. В даний час в трудове законодавство внесена велика кількість поправок, що пов'язані з реалізацією заходів щодо розвитку інститутів громадського та парламентського контролю за дотриманням законодавства про протидію корупції. Будь-який контроль має на увазі чіткість та прозорість звітності, однак громіздка її система є інституціональною причиною корупції. Крім того, контроль пов'язаний з наділенням осіб спеціальними повноваженнями, що, в свою чергу, також зможе послужити живильним ґрунтом для зловживань. Слід зазначити, що у депутатів існують спеціальні інструменти контролю – депутатські запити. Практика їх використання свідчить про наявність корупційної складової в депутатському корпусі. Тому проблема функціональних особливостей організаційно-управлінського механізму антикорупційної діяльності держави є одним із важелів впливу на всю систему управління протидії корупції. Тому-то ініціатива Президента України В. Зеленського «Держава у смартфоні» зацентована на діджиталізацію роботи всіх органів влади, коли переважна кількість послуг переведена в онлайн, що, безперечно, призведе до мінімізації проявів корупції.

Однак самі по собі правові, інституційні та організаційно-управлінські механізми не зможуть забезпечити результативне впровадження антикорупційних стратегій. Вони є необхідним підґрунтям у процесі запобігання, виявлення та протидії корупції, проте недостатнім. Сьогодні конче необхідне формування в суспільстві нетерпимого ставлення до корупції в усіх сферах суспільного життя (включаючи нетолерантне ставлення до неї бізнес-спільнот), яке формує той соціальний капітал, що народжується не лише в системі горизонтальних комунікативних практик (громадськості), але й через побудову вертикальних адміністративних зв'язків (органи влади), що ґрунтуються на нормативно-ціннісній системі, тих смислах, критерієм яких є людиномірність. Таким чином, саме система правових, інституційних, організаційно-управлінських та світоглядно-аксіологічних механізмів є тими орієнтирами, на яких повинна ґрунтуватися національна антикорупційна стратегія.

Список використаних джерел:

1. Громадські експерти: уряд України імітує, а не виконує Антикорупційну стратегію. URL: <https://www.dw.com/uk/%> (дата звернення: 19.07.2021).
2. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf> (дата звернення: 19.07.2021).
3. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів). Проект Закону України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72105 (дата звернення: 19.07.2021).
4. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text> (дата звернення: 19.07.2021).
5. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011#Text> (дата звернення: 19.07.2021).
6. Уряд схвалив проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки». URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-shvaliv-proekt-zakonu-ukrayini-pro-antikorupciynu-strategiyu-na-2018-2020-roki> (дата звернення: 19.07.2021).

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Бабенко О.С.

студент,

Національний педагогічний університет

імені М.П. Драгоманова

МИКОЛА ЖАРКИХ: ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ САЙТУ «ПРАДІДІВСЬКА СЛАВА: БАЗА ДАНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПАМ'ЯТОК І ВИЗНАЧНИХ МІСЦЬ»

Починаючи з 2000-х рр. пам'ятки архітектури на території України неодноразово ставали об'єктами висвітлення різноманітних інтернет-ресурсів, особливе місце серед яких займає сайт «Прадідівська слава: база даних українських пам'яток і визначних місць», адже містить у собі безліч цифрових копій фотоджерел, що є безцінними для сучасної історичної науки, саме тому важливо відобразити історію даного інтернет-проекту. Актуальність нашого дослідження полягає у розкритті проблематики, яка не отримала належного відображення у вітчизняній історіографії, адже на сьогоднішній день джерельний потенціал сайту «Прадідівська слава: база даних українських пам'яток і визначних місць», на превеликий жаль, не привернув належної уваги науковців.

Джерельну базу даної роботи склали безпосередньо сайт «Прадідівська слава: база даних українських пам'яток і визначних місць» [2], його архів новин та звітів (розділ «Новини») за 2012–2021 рр. [3], інтернет-стаття «Храми Поділля: досвід створення довідника» 2005 р. на персональному сайті Миколи Івановича [5] та один аудіозапис, що був зроблений 3 січня 2021 р. за адресою: м. Київ, Дніпровський р-н, вул. Русанівська Набережна, буд. № 12, кв. № 18 [1].

Історію сайту «Прадідівська слава: база даних українських пам'яток і визначних місць» варто вести від 24 січня 1977 р., адже саме тоді Микола Іванович записав у своєму робочому зошиті: *«Не позбавлена інтересу думка про створення якогось зводу відомостей про пам'ятки архітектури в Україні. Основні засади створення зводу: 1. Джерела. Г. Н. Лозвин, «Історія міст і сіл», жовта серія; всі інші не мають значення. 2. Включаються усі пам'ятки, як існуючі, так і ті, які зникли в давнину або недавно. 3. Розміщуються відомості у хронологічному порядку, по століттях, у кінці кожного століття – пам'ятки із*

загальним датуванням. 4. Включаються дані: 4.1. Назва; 4.2. Дата; 4.3. Місце; 4.4. Посилання на джерело; 4.5. Найістотліша характеристика – якщо можливо; вказівка на існування докладного опису; 4.6. Вказівки на існування фотографій» [5]. З того часу Микола Жарких і почав формувати інформаційне наповнення для своєї бази даних, і передусім це були фотографії. Путівником по пам'ятках архітектури на території України стала для Миколи Івановича книга «По Україні. Стародавні мистецькі пам'ятки» Г. Н. Логвина [6], яка підштовхнула М. І. Жарких до його першої фотоекспедиції у м. Острого: «...надибав я книгу Ігорія Ніконовича Логвіна «По Україні». Надруковану в тищу дев'яност шість років. [...] Я схопив цю книжку, [...] почав її читати. [...] Знач потім поробив виписки, а потім подумав: «Ну а що, чого б мені не подивитись самому, якщо так не поїхати?». [...] Ну і вот, значить я почав ходити спочатку по Києву [...] і фотографувати [...] Все це фотографувалося. Потім значить за межами Києва перша моя експедиція була якраз до Острога» [1, приб. 00:43:04–00:44:07].

У 1993–1994 рр. Микола Іванович брав участь у проекті Тетяни Лютої по створенню повного списку храмів на території України: «Я взяв у цьому проекті активну участь. На мою долю припало історичне Поділля. Була опрацьована значна кількість літератури і наповнена база даних, але на той час ця робота не знайшла якогось логічного завершення» [5]. Тільки у 2004 р. М. І. Жарких «...повернувся до своєї бази даних десятирічної давнини і вирішив підготувати її до публікації. В результаті шестимісячної напруженої роботи...» [5] був укладений електронний довідник «Храми Поділля», який і став прототипом сайту «Прадідівська слава: база даних українських пам'яток і визначних місць». На момент виходу праця містила відомості про 3127 храмів, які знаходилися у 2368 населених пунктах на території Поділля [5].

7 січня 2012 р. було активовано базовий дизайн сайту «Прадідівська слава: база даних українських пам'яток і визначних місць», а вже 17 лютого 2012 р. на ньому з'явилися перші публікації [3]. Станом на червень 2021 р. сайт поділено на 12 окремих розділів: «Новини», «Україна», «Історичні адміністративні поділи України», «Білорусь», «Молдова», «Польща», «Росія», «Румунія», «Словаччина», «Угорщина», «Інші країни», «Про сайт», кожен з яких має свою специфіку. Наприклад, структура розділу «Україна» підлаштована під систему адміністративно-територіального устрою України, тобто складається з 27 підрозділів відповідно до кількості територіальних одиниць вищого рівня держави (м. Київ, м. Севастополь, Автономна Республіка Крим та 24 області). Варто зауважити, що фотографії пам'яток архітектури (переважно релігійних споруд) оформлені наступним чином:

«...спочатку подаються вигляди з півночі (з позиції A1) і потім – з точок зору за рухом стрілки годинника: схід – південь – захід (C1 – A2 – C2 – A3 – C3 – A4 – C4). З кожної точки зйомки подається спочатку загальний вигляд, потім – частини і деталі» [2] (див. рис. 1-2).

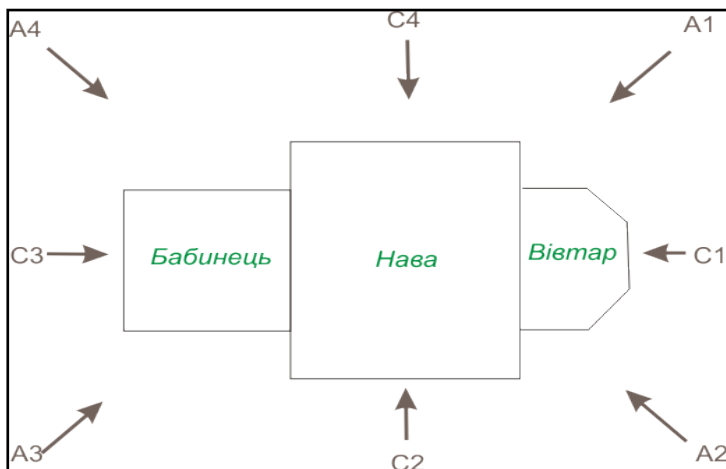

Рис. 1. Типовий план тридільної православної церкви з місцями фотозйомки на головній сторінці сайту «Прадідівська слава: база даних українських пам'яток і визначних місць»

Головна сторінка сайту перед викладом основної інформації містить у верхньому правому кутку два епіграфи [2]:

– *«В славу прадідівську дзвонять»* – уривок з героїчної поеми «Слово о полку Ігоревім», що є посиланням на повний текст перекладу даного літературного творіння українською мовою М. Т. Рильського на одній зі сторінок сайту «Мислене дерево» [4];

– *«Славних прадідів великих...»* – цитата з поеми-послання «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє» Т. Г. Шевченка, яка є посиланнями на повний текст цієї поезії на одній зі сторінок сайту «Енциклопедія життя і творчості Тараса Шевченка» [7].

Отже, історія сайту «Прадідівська слава: база даних українських пам'яток і визначних місць» поділяється на два періоди: перший (1977–2012 рр. – виникнення та формування ідеї) та другий (2012–2021 рр. – безпосередньо створення сайту та його подальше оформлення у сучасний вигляд).

Рис. 2. Вид з позиції А 4 на церкву Успіння Пресвятої Богородиці з дзвіницею Самбірсько-Дрогобицької єпархії Української греко-католицької церкви у смт Славське Сколівського р-ну Львівської обл., 20 вересня 1993 р., М. І. Жарких. Цифрова копія чорно-білого негативу 0-го розміру під № 838-35 у колекції автора

Джерело: https://www.pslava.info/SlavskeSmt_Cerk_838-35a,242198.html

Список використаних джерел:

1. Аудиокасета № 1_Kyiv_Babenko Oleksandr Serhiyovych_03.01.2021. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WhwDHmt1-OM>
2. М. І. Жарких. Сайт «Праділівська слава: база даних українських пам'яток і визначних місць». URL: <https://www.pslava.info/>
3. М. І. Жарких. Архів новин сайту «Праділівська слава: база даних українських пам'яток і визначних місць». URL: <https://www.pslava.info/News/Archive.html>
4. М. І. Жарких. Сайт «Мислене древо». URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/>
5. М. І. Жарких. Храми Поділля: досвід створення довідника. URL: <https://www.m-zharkikh.name/uk/ITechnologies/XramyPodillja.html>
6. Логвин Г. Н. По Україні. Стародавні мистецькі пам'ятки. — К., «Мистецтво», 1968. — 464 с. URL: https://www.alyoshin.ru/Files/publika/logvin/logvin_ukr_00.html
7. М. І. Жарких. Сайт «Енциклопедія життя і творчості Тараса Шевченка». URL: <https://www.t-shevchenko.name/>

Прокопчук В.С.

аспірантка,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПОЛЬСЬКІ ПАРТИЗАНСЬКІ ЗАГОНИ НА ВОЛИНІ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Створення та діяльність польських партизанських загонів на Волині в часі Другої світової війни тісно пов'язане із початком діяльності тут радянських партизанських з'єднань в другій половині 1942 р. Радянська сторона, вбачаючи в польському населенні головну базу підтримки для червоних партизан, розпочала агітаційну роботу, спрямовану на залучення до них поляків. Слід зазначити, що участь польського населення у більшовицьких партизанських з'єднаннях зумовлювалася тим, що і радянські партизани, і польське населення були зацікавлені у спільних діях проти українських націоналістів та німців [4, с. 146]. Поляки, на відміну від українського населення, ставилися до червоних партизан в основному добре. Про це, зокрема, можна дізнатися з донесень керівника партизанського руху в Україні О. Сабурова, який неодноразово підкреслював, що поляки були налаштовані до радянської партизанки невороже, а в грудні 1942 р. в одному зі своїх повідомлень зазначив наступне: «...польське населення надає велику допомогу озброєнням, боеприпасами та продовольством...» [5, с. 35].

Перші взаємодії між червоними партизанами та польськими партизанськими загонами відбулися влітку 1942 р. Саме в цей час Ю. Собесяк, колишній солдат польської армії, сформував невелику підпільну організацію, розташовану в лісах неподалік Маневич. Створена Собесяком партизанська група восени 1942 р. почала налагоджувати зв'язок із радянською партизанкою, а саме із загonom А. Бринського, який у той час передислокувався на Волинь із Білорусі [5, с. 36].

У тому ж 1942 р. було створено польський партизанський загін на чолі з Я. Бужинським. Цей загін почав здійснювати виступи вже з другої половини 1942 р. в основному для отримання зброї. Так, 9 листопада 1942 р. польські партизани зруйнували станцію в Удрицьку, а в грудні того ж року допомогли загону ковпаківців, очоленому І. Бережним, підірвати мости на річках Случ та Горинь. За це поляки отримали декілька гранат та дві гвинтівки, тому очевидно, що польські партизани контактували з червоними партизанами і для того, щоб мати збройне забезпечення, в той час як радянське керівництво, користуючись

підтримкою польського населення, паралельно прагнуло підпорядкувати польські партизанські загони собі [5, с. 36].

Повертаючись до діяльності загону Я. Бужинського необхідно зазначити, що на початку січня 1943 р. Бужинський отримав пропозицію вступити до більшовицького партизанського з'єднання командира Г. Линькова, яке перебувало в Білорусі. Ця пропозиція була прийнята Я. Бужинським схвально, а тому невдовзі на чолі загону було поставлено капітана Каплуна, а сам загін перетворили в партизанську бригаду особливого призначення, керівником якої став Каплун, а Бужинський отримав посаду його заступника [1, с. 4].

Ще одне польське партизанське з'єднання було сформоване Р. Сатановським на початку 1942 р. на Рівненщині. Сатановський був учасником польського підпілля на території Рівненщини, де діяв під псевдонімом «лікар» [2, с. 113].

Крім того, Сатановський до січня 1943 р. перебував у загоні розвідки С. Ковпака в с. Озера, де також працював у медпункті. Із вищезгаданою ковпаківською розвідкою Сатановський дійшов до Букчі, що в Білорусі, де розташовувалися головні сили ковпаківців [2, с. 114].

Ключові події відбулися в лютому 1943 р., коли Сатановський повертався із Букчі назад в Озера. Дорогою до Озер він потрапив до партизанського загону на чолі з О. Сабуровим, за сприяння якого 8 лютого 1943 р. було створено польський партизанський загін імені Т. Костюшка під керівництвом Сатановського.

У травні 1943 р. Сатановський здійснив візит до Москви, звідки привіз велику кількість зброї та польову друкарню, що дозволило друкувати польські партизанські листівки та навіть видати газету [2, с. 114].

У контексті поставленої в темі проблематики варто також звернути увагу на те, що із травня 1943 р. до Українського штабу партизанського руху від ЦК КП(б)У почали надходити директиви щодо організації в лісах Волині польських партизанських загонів [6, с. 304]. Одночасно із виконанням поставлених завдань, радянські партизани мобілізували до своїх загонів близько 5 тис. місцевих поляків, що в свою чергу спричинило також і загострення польсько-українського протистояння, оскільки українці почали вбачати в поляках радянських співників [6, с. 304].

Отже, діяльність польських партизанських загонів на Волині в роки Другої світової війни не можна назвати однозначною, оскільки у створенні таких загонів провідну роль відіграла радянська сторона, для якої була вигідною спрямованість поляків як проти німців, так і проти українців, що в умовах тогочасного міжетнічного конфлікту між поляками та українцями могло лише посилити польсько-український антагонізм, у якому зацікавленість Москви була очевидною.

Список використаних джерел:

1. Дашко В. Діяльність польського партизанського руху на території Західної України в роки Другої світової війни: історіографія дослідження. *Збірник тез виступів учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми розвитку вищої школи та економіки в XXI столітті» присвяченої 90-річчю від дня народження С. Я. Дем'янчука*. 2015. С. 7-10. URL: <http://dspace.regi.rovno.ua:8080/jspui/handle/123456789/1250>
2. Дашко В. Діяльність польського партизанського формування під командуванням Роберта Сатановського. *Грані*. 2015. № 9(125). С. 112–117. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/317/324>
3. Жив'юк А., Кравчук Д. Поляки в радянському партизанському русі на території Райхскомісаріату Україна (на прикладі діяльності з'єднання Роберта Сатановського). *Волинь і волиняни у Другій світовій війні: збірник наукових праць*. 2012. С. 383–389. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8886/1/jyviuk.pdf>
4. Кравчук Д. Польські формування у радянському партизанському русі на території Західної України (середина 1942 – перша половина 1944 рр.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. № 40. С. 145–151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2014_40_27
5. Сергійчук В. Трагедія Волині: причини й перебіг польсько-українського конфлікту в роки Другої світової війни. 2009. 200 с.
6. Сорока Ю. Польсько-українське протистояння на Волині у 1943 року. *Краєзнавство*. 2011. № 2. С. 301–305. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/32386>

Сосницька Л.С.

*асистент кафедри всесвітньої історії та філософії,
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ШКІЛЬНИЦТВА ВОЛИНІ В ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ

Забезпечення якісного навчально-виховного процесу неможливе без відповідної матеріальної бази шкіл, що містить в собі: шкільні приміщення, класні кімнати, навчальні матеріали, підручники тощо.

Друга світова війна та німецька окупація завдали величезної шкоди усім сферам життя країни. Освіта та шкільництво, зокрема, не стали винятком. Матеріально-технічна база шкіл Волині в перші повоєнні роки перебувала у незадовільному стані. Руйнація спричинена тривалими військовими діями лише одна з причин цього, інша ж полягає в недостатній матеріально

технічній базі шкіл області в довоєнний період, де більшість приміщень були лише пристосованими до навчання [1, с. 134].

За час окупації Волині гітлерівською Німеччиною шкільні приміщення або були знищені повністю, або були пошкоджені так, що вимагали капітального ремонту. Наприклад, в Колківському районі де до війни було 56 шкіл, в 1944 р. залишилося 26, решта було спалена чи зруйнована і відновленню не підлягала. В Луцькому районі спалено і знищено 6 шкіл, в Теремнівському – 11, в Сенкевичівському – 17, в Рожищенському – 7 [2, арк. 3]. Всього ж по області зовсім знищено 302 школи, частково зруйновано – 246 [3, арк. 13]. Окрім того були випадки використання шкільних будівель не за призначенням. В селі Борохів Теремнівського району в приміщенні школи була церква, а в с. Затурці Озютичівського району – військова частина [4, арк. 16]. Недостатня кількість шкіл була причиною навчання в дві зміни.

У 1944–45 навчальному році у Волинській області було відновлено роботу 783 шкіл в яких навчалося 81834 учні. Не було відновлено роботу 196 шкіл де повинно було навчатися бл. 30 тис. учнів. Значних зусиль щодо відновлення роботи шкіл докладали самі вчителі, учні та батьки. Подекуди проведення ремонтних робіт покладалося лише на місцеве населення та усю громадськість області. Так, наприклад, у відбудові шкіл м. Володимир-Волинського активну участь приймала залізнична станція, ДЕПО та військова частина [5, арк. 7].

Попри це нових шкіл в області в перші повоєнні роки не зводили, а намагалися ремонтувати старі приміщення. В сільській місцевості де кількість класів була невеликою використовували звичайні сільські хатини які при цьому не могли забезпечити жодних санітарно-гігієнічних вимог і навіть достатнього природного освітлення чи опалення. Багато закладів освіти не були забезпечені ємкістю для питної води та вбиральнями, що ставало причинами розповсюдження інфекційних захворювань, таких як тиф і короста [1, с. 153].

Нестача шкільних приміщень була не єдиною проблемою повоєнного шкільництва Волині. Гостро стояла також потреба палива для шкіл, особливо в перший рік після звільнення області. Не поодинокими були випадки заготівлі палива самими педагогами та учнями шкіл. Так, вчителі та учні м. Луцька разом з батьками в липні 1944 року організовано виїхали в ліс для заготівлі палива де учням було забезпечено одноразове гаряче харчування [6, арк. 15]. Недостатнє фінансування в цьому секторі призводило до того, що школи міста Луцька ще два роки були найгірше забезпечені паливом серед шкіл усієї області [7, арк. 15].

Поряд з тим більшість шкіл Волині були позбавлені і освітлення. Так, з 783 шкіл що працювали в 1944–45 навчальному році в області

лише 24 мали електричне освітлення, решта шкіл освітлювалися газовими лампами. Проте навіть ламп і гасу для них не вистачало що унеможливлювало вечірню роботу шкіл (табл. 1).

Ще більших руйнувань було завдано шкільному майну. Лише в м. Луцьк перед війною було бл. 5000 парт 385 шаф, 439 столів, шкільні бібліотеки нараховували більше 29300 книжок. З цього майна уціліло 324 парти, 64 шафи, 66 столів і 80 книжок [8, арк. 3]. У 1944–45 навчальному році силами громадськості було зроблено 2896 парт, 2229 столів, 3015 стільців, 56 шаф, 179 дошок, 700 баків для води та інше [9, арк. 14].

Таблиця 1

**Стан забезпечення освітленням шкіл Волинської області
в 1944–45 навчальному році**

	Газових ламп (шт.)	Електричних ламп (шт.)	Електропроводу (м)	Гасу (л)
Потреба	5000	1500	5000	1 млн.
Забезпечено	100	50	100	8000

Джерело: Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 15

Аби забезпечити оптимальні умови для організації навчально-виховного процесу особливої уваги потребували навчальні засоби: підручники, зошити, наочність, канцелярські приладдя. Проте, у період післявоєнної відбудови питання забезпечення шкіл навчальними засобами для органів влади не було в пріоритеті. Саме тому відновленням цієї бази займалися вчителі, учні та батьки. Навесні 1944 року у школи області зовсім не надійшло зошитів [10, арк. 7]. Не надто покращилася ситуація і в наступному 1944–45 навчальному році протягом якого в школи області надійшло лише 17% від загальної потреби зошитів [11, арк. 17].

Болючою лишалася проблема й нестачі підручників, що були найголовнішим джерелом інформації і засобом навчання. В шкільних бібліотеках звільнених районів підручників майже не лишилося. Не було їх і на руках в учнів чи вчителів. На кінець 1944–45 н. р. школи отримали лише 20 % від необхідної кількості підручників [4, арк. 16]. Найкраще підручниками були забезпечені учні 1-4 класів (табл. 2).

Через відсутність букварів, абеток та різних таблиць вчителі самостійно працювали над їх виготовленням. Вчителька Галинівської семирічної школи Рожищенського району Кузь Н. Д. разом з учнями виготовила для всього класу (36 учнів) букварі та абетки. Для нормальної роботи школам не вистачало й олівців, ручок, чорнильниць, чорнила і пер. З необхідних 245 тис. ручок школи області у 1944–45 н. р. отримали лише 6 тис. [12, арк. 18]. Цього катастрофічно не вистачало.

Таблиця 2

**Стан забезпечення підручниками у Волинській області
в 1944–45 навчальному році**

	1-4 клас	5-7 клас	Разом
Потрібно підручників	521740	108140	629880
Завезено протягом навчального року	125513	6681	132194

Джерело: Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 17

Зі збільшенням кількості учнів в школах та тривалості їх перебування в закладах освіти протягом дня постала необхідність в забезпеченні школярів харчуванням. За паланом на 1944–45 навчальний рік потрібно було організувати при 4-х середніх школах їдальні, при 15 семирічних школах буфети з гарячими сніданками і при 29 школах області буфети з чаєм. Проте, фактично протягом року в області відкрили лише 15 буфетів та 1 їдальню в Олицькому районі. Але навіть ті, що діяли буфети продукцією були забезпечені в край погано [13, арк. 12].

Отже стан матеріального забезпечення шкіл Волині в перші повоєнні роки був незадовільним. В першу чергу владою ставилося питання відновлення шкільних приміщень, через що мало уваги приділялося оснащенню навчальних кабінетів, забезпеченню учнів підручниками, зошитами та канцелярським приладдям, організованому шкільному харчуванню. Багато зусиль для відновлення матеріального забезпечення закладів освіти доклали самі педагоги, учні та батьки.

Список використаних джерел:

1. Гриценко М. С. Нариси з історії школи в Українській РСР (1917–1965) / М. С. Гриценко.; за ред. С. А. Литвинова – К. : Рад. шк., 1966. 260 с.
2. Державний архів Волинської області (далі Держархів Волинської обл.). ф. Р-59, оп. 3, спр. 1, арк. 3.
3. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 13.
4. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 16.
5. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 7.
6. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 1, арк. 15.
7. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 15.
8. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 1, арк. 3.
9. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 14.
10. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 1, арк. 7.
11. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 17.
12. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 18.
13. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 12.
14. Сворах С. Д. Народна освіта у західноукраїнському регіоні: історія та етнополітика (1944–1964 рр.) / С. Д. Сворах. – К. : Правда Ярославичів, 1998. – 239 с.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Кан Їнчжен

аспірант,

Національна музична академія України імені П.І. Чайковського

СИМФОНІЧНИЙ ОРКЕСТР ГУАНЧЖОУ: СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ПРОФЕСІЙНОГО І ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ

Симфонічний оркестр Гуанчжоу, який було засновано в 1957 році, належить сьогодні до провідних творчих колективів сучасного Китаю. Завдяки своїй активній концертній діяльності і успішній співпраці з видатними музикантами із різних країн світу за ним закріпилась назва «оркестр п'яти континентів». Сучасний менеджмент оркестру можна вважати одним із найбільш успішних з точки зору формування інноваційних підходів до професійно-творчого та економічного розвитку колективу.

Одним із визначальних факторів росту виконавського рівня колективу і утвердження його високого професійного статусу у внутрішньо китайській і зарубіжній оркестровій культурі є збалансована кадрова політика, побудована на жорстких принципах конкурсного відбору музикантів. При наявності в країні більше чотирьох мільйонів професійних музикантів [2, с. 165–166] у кадровій політиці оркестру відсутні обмеження щодо залучення до конкурсних перемовин іноземних музикантів. Тому інтернаціональний творчий колектив оркестру Гуанчжоу разом із китайськими інструменталістами представляють і виконавці з Європи та Америки.

Іншою складовою успішного розвитку Гуанчжоуського оркестру і оркестрової культури регіону в цілому є цілеспрямована підготовка кадрів в надрах самого колективу. Починаючи з 2005 р. художнім керівництвом оркестру було обрано шлях на активізацію роботи із молодими інструменталістами, студентами і учнями місцевих музичних навчальних закладів. Започаткування Міжнародної літньої музичної академії в Кантоні (Canton International Summer Music Academy), в якій під орудою видатних музикантів світу М. Арджеріх, Г. Граффман, К. П. Флор, Йо Йо Ма та керівників всесвітньо відомих оркестрів проводились майстер-класи із юними виконавцями, стало важливим етапом у формуванні національної оркестрової школи. Регулярні проведення літніх академій сприяли створенню спочатку у 2011 р.

Молодіжного симфонічного оркестру, а роком пізніше – Студентського симфонічного оркестру Гуанчжоу. Його основу склали сто найбільш талановитих молодих виконавців із числа місцевих оркестрів середніх навчальних закладів, котрих було відібрано з поміж тисячі претендентів. Щотижневі безплатні заняття оркестру проходять під патронатом музикантів головного колективу, які також забезпечують менеджмент та технічну підготовку [3]. Додатковою ланкою підготовчої системи навчання оркестрантів також є школи молодшої вікової групи (10-14 р.), які слугують кадровим резервом для колективів. Орієнтація навчально-виховного процесу на підготовку оркестрових музикантів безпосередньо в середовищі колективного музикування підвищує ефективність засвоєння необхідних виконавсько-оркестрових навичок і одночасно сприяє освоєнню більш масштабного оркестрового репертуару та отриманню необхідного практичного досвіду.

Не менш ефективним засобом підвищення професійної майстерності музикантів основного і молодіжного складів оркестру, як свідчить фінансовий і творчий звіт колективу, є їх регулярне стажування у провідних фахівців і європейських, американських і південно-азійських колективах. Тільки за останні роки більше двадцяти оркестрантів пройшли курс позадипломної освіти в США, Італії, Гонконгу та інших країнах світу [1, с. 12].

Окреме місце серед структурних підрозділів основного оркестру займають струнний квартет і духовий квінтет, в склад яких входять солісти інструментальних груп.

Важливим напрямком діяльності головного і Студентського симфонічного оркестру Гуанчжоу є культурно-просвітницька робота з метою популяризації симфонічної музики серед городян. Гнучка художньо-репертуарна політика щодо складання концертних програм, які охоплюють твори різних епох і жанрів зарубіжних і китайських композиторів, і виважений підхід до економічних питань, зокрема, формування помірних цін на білети, стали визначальним фактором у залученні широкого кола слухачів в концертні зали. Розширенню слухацької аудиторії також сприяли абонементні концерти і окрема серія безплатних виступів оркестру для учнів шкіл і широких верств населення.

Загальна кількість концертів всіх структурних підрозділів основного і молодіжного оркестрів за підсумками 2017 року становила 148 виступів, із них 25 були проведені колективом творчої молоді. Стаціонарною сценою для більшості концертів оркестру служить концертний зал «Сінхай», який представляє собою комплекс із трьох концертних площадок: Великий зал на 1500 місць і сцену для 170 оркестрантів та хору 200 осіб; камерний зал на 460 місць і малий зал на 96 слухачів.

Прекрасна акустика і високий рівень технічного оснащення приміщень дозволяє забезпечити ідеальні умови для виступів виконавців і комфорту слухачів.

Впродовж останніх десятиліть із симфонічним оркестром активно співпрацюють видатні солісти та диригенти світу, що дозволило колективу досягти рівня кращих європейських і американських оркестрів і посісти чільне місце в рейтингу високопрофесійних колективів.

Список використаних джерел:

1. Guǎngzhōu jiāoxiǎngyuè tuán 2017 niándù yùsuàn dānwèi bùmén juésuàn gōngkā. Guǎngzhōu, 2017.
2. Hao Huang. Why Chinese people play Western classical music: Transcultural roots of music philosophy. *International Journal of Music Education*. 2011 30(2). P. 161–176.
3. Yin Lai. Guǎngzhōu xuéshēng jiāoxiǎngyuè tuán chénglì. http://www.ycwb.com/ePaper/xkb/html/2012-05/04/content_1382711.htm *New Express News*, 4.05. 2012.

Ляо Моя

аспірант,

Національна музична академія України імені П.І. Чайковського

ІСТОРІЯ ФОРТЕПІАННОГО МИСТЕЦТВА КИТАЮ: ПРОБЛЕМИ ПЕРІОДИЗАЦІЇ

Кінець XX – початок XXI ст. ознаменований величезним підйомом інтересу країн Східної Азії до європейської академічної музики і виконавства. Як результат – яскраві успіхи представників азійської культури, які впевнено посідають найвищі щаблі у світових рейтингах академічних виконавців. Серед них вагоме місце здобули музиканти з Китаю, де в останні сорок років спостерігається справжня віртуозна «лихоманка», викликана непідробним масовим інтересом до європейського мистецтва і фортепіанного виконавства зокрема. У країні, яка з величезними втратами здолала наслідки «культурної революції», винятковим попитом користується все, що пов'язано з навчанням гри на європейських музичних інструментах – безпосередньо самі музичні інструменти, викладачі, початкові і вищі музичні навчальні заклади,

майстер-класи провідних фахівців світу, конкурсні змагання, фестивалі, нотна література тощо.

Такий стрімкий злет досягнень китайських виконавців є дуже дивним з огляду на часову обмеженість і складний дискретний характер процесу становлення та розвитку фортепіанного мистецтва в Китаї.

Історія зародження інтересу до фортепіано у Піднебесній починається після появи у країні європейських клавішних інструментів, завезених християнськими місіонерами. Саме їх активна пропагандистська діяльність була провідною у довготривалому процесі ознайомлення китайського суспільства з попередниками фортепіано – органом, клавикордом, клавесином, фісгармонією. Понад трьох століть у країні, в якій національні музичні традиції мали тисячолітню історію, відбувався «виключно довгий і складний шлях початкової адаптації європейського клавішного інструментарію» [1, с. 101].

Разом з тим, щодо визначення часу появи європейських музичних інструментів в Китаї зустрічаються суперечливі дані. Одним з перших європейських клавішних інструментів, котрий був завезений до країни католицькими місіонерами, вважається орган. Погляди дослідників щодо дати появи у Піднебесній цього клавішно-духового інструменту є достатньо різноманітними і суперечливими. Фань Юй вказує, що перші згадки про орган відносяться ще до часів династії Юань (кінець XIII – перша половина XIV ст.) [6, с. 15]. Напроти, Гун Лі часом знайомства з «королем інструментів» називає середину XVII ст. [3, с. 142]. І хоча справжнє поширення органу та подібних до нього інструментів починається практично з середини XIX ст., процес було розпочато, незважаючи на чисельні перешкоди.

Кількома століттями пізніше, ніж перший орган, до католицьких місій у Китаї було завезено клавикорд та клавесин. Традиційно датою першої письмової згадки про клавір, що прибув з Європи до Китаю, вказується рубіж XVI–XVII століть. Наприклад, у дослідженнях Бянь Мен і С. Айзенштадта як час відліку наведено 1601 р., коли інструмент був подарований імператору Ваньлі. Але Янь Цзе вказує іншу дату – 1599 р. [8, с. 15], що може бути пов'язано з фактичною доставкою інструмента до Китаю в порт Макао, звідки він був перевезений до католицької місії і згодом потрапив у Пекін до імператорського двору, на що пішло кілька років. М. Неглінська, навпаки, вважає датою знайомства із західним музичним мистецтвом 1672 рік, пов'язуючи її з ініціативою китайського імператора Каньсі на практиці оволодіти грою на інструменті [4, с. 370]. З періодом правління імператора Кансі поєднує появу клавикорда у Китаї і Янь Чжихао, який визначає кінець XVII ст. як започаткування періоду проникнення європейського фортепіанного мистецтва у культурний простір Китаю [9, с. 53].

В сучасному культурологічному китаєзнавстві присутні й інші точки зору, згідно яких контакти з європейським інструментарієм розпочалися у більш пізні часи. Так, у своїй дисертації Хуан Пін називає датою першого знайомства з фортепіано середину XIX ст. [6, с. 8], а Сюй Бо вважає, що воно відбулося лише століття тому, тобто на початку XX ст. [5, с. 1].

У процесі зародження і становлення фортепіанного мистецтва Китаю можна виділити кілька важливих етапів, пов'язаних з напрямками і масштабами діяльності європейців та національних фахівців фортепіанного мистецтва у певний історичний період:

I етап – **ознайомлення** китайського суспільства з європейськими клавішними інструментами – налічує два періоди:

1) *XVI–XVIII ст.* – завезення перших екземплярів клавішних інструментів для ознайомлення імператорів та вищих чиновників з кращими здобутками західної культури і мистецтва та їх зацікавлення європейським інструментарієм; створення перших трактатів і посібників з теорії західної музики та навчання гри на клавірі китайською мовою;

2) *XIX ст.* – поширення клавішних інструментів серед заможних китайських родин, містян, торговців тощо внаслідок активізації діяльності протестантських місіонерів у зв'язку з переходом від ізоляціонізму до примусової відкритості китайської держави у результаті поразки в опіумних війнах; відкриття церковних і світських шкіл, в яких викладали хоровий спів, музичну грамоту і гру на фортепіано.

II етап – *кінець XIX – перша половина XX ст.* – **зародження** професійної фортепіанної освіти, національного фортепіанного мистецтва – розподіляється на три періоди відповідно до змісту процесів, що відбувались:

1) *1898–1919 р.* – посилення руху за вивчення західної музичної культури; зміни у системі загальної освіти Китаю, яка стає орієнтованою на японську модель, побудовану на європейських засадах; включення уроків хорового співу у супроводі фортепіано; початок гастрольної діяльності європейських виконавців;

2) *1919–1937 рр.* – підготовка національних виконавських і педагогічних кадрів за кордоном та в Китаї на європейських засадах професійної музичної освіти; запрошення іноземних спеціалістів для викладання фортепіано у новостворених педагогічних і професійних навчальних закладах;

3) *1937–1949 рр.* – продовження процесу організації навчальних закладів професійного спрямування у роки війни з Японією та повоєнний час.

III етап – *з 1949 р.* – **формування і розквіт** китайського фортепіанного мистецтва. З утворенням КНР у 1949 р. культура і

мистецтво стають визначальними складовими державної ідеології і політики:

1) 1949–1966 рр. – динамічне зростання професійної музичної освіти, побудованої за радянською моделлю; стрімкий злет фортепіанного виконавства, чисельні перемоги китайських піаністів у складних міжнародних конкурсах;

2) 1966–1976 рр. – суттєве сповільнення процесу розвитку китайського фортепіанного мистецтва в роки «культурної революції», поступальний рух котрого не зупинявся, хоча й прийняв специфічні форми;

3) з 1976 р. – період «реформ та відкритості», феноменальний злет захоплення суспільства фортепіанним мистецтвом, вагомі досягнення китайських віртуозів на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Айзенштадт С. А. Зарождение фортепианного искусства в странах дальневосточного региона. – Идеи и идеалы. *Проблемы современного искусствознания*. М., 2012. № 4(14). Т. 2. С. 101–109.

2. Бянь Мен. Очерки становления и развития китайской фортепианной культуры : автореф. дисс. ... канд. искусствовед : 17.00.02. СПб, 1994. 22 с.

3. Гун Ли. Из истории возникновения китайской профессиональной хоровой музыки. Серия 6. *Вопросы современного музыкознания в исследованиях молодых ученых*. 2012. С. 141–147.

4. Неглинская М.А. Шинуазри в Китае: цинский стиль в китайском искусстве периода трех великих правлений (1662–1795). Изд. 2-е, испр. Москва, 2015. 468 с.

5. Сюй Бо. Феномен фортепианного исполнительства в Китае на рубеже XX– XXI веков : автореф. дисс. ... канд. искусствоведения : 17.00.02. Ростов-на-Дону, 2011. 24 с.

6. Хуан Пин. Влияние русского фортепианного искусства на формирование и развитие китайской пианистической школы : автореф. дисс. ... канд. искусств : 17.00.02. СПб, 2008. 20 с.

7. Фань Юй. Серийная техника в китайской камерно-инструментальной музыке 1980–1990-х годов : дисс. ... канд. искусствоведения : 17.00.02. Нижний Новгород, 2019. 243 с.

8. Ян Цзе. Развитие китайского фортепианного образования после основания КНР: *Вестник Костромского государственного университета. Серия : Педагогика. Психология. Социокинетика*. 2018. № 1. С. 195–198.

9. Янь Чжихао. Шляхи проникнення європейського фортепіанного мистецтва у китайський культурний простір. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія : Мистецтвознавство*. 2017. № 2(37). С. 51–57.

МЕДИЧНІ НАУКИ

Черниш Н.В., Ільяшова О.В.

студенти,

Наукові керівники: Строна О.В.

методистка заочного відділення, викладач фармакології;

Кудрявцева Т.О.

*кандидат педагогічних наук, методистка, викладач валеології,
Фаховий коледж Національного фармацевтичного університету*

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Пріоритетним напрямом державної політики України є формування та зміцнення здоров'я населення, зокрема, молоді. Актуальність цього напрямку зумовлена зниженням рівня здоров'я населення й ігноруванням дотримання основних положень здорового способу життя. Разом з цим, проблема здоров'я медичних і фармацевтичних працівників потребує поглибленого вивчення, оскільки, тривалість життя осіб, які працюють у галузі охорони здоров'я нижча, ніж у середньому в популяції, постійно розширюється перелік чинників ризику, що обумовлюють професійні захворювання, а захворюваність перевищує аналогічні показники в інших галузях [1; 2]. Отже, приналежність до цих професій зумовлює певні вимоги до фізичного та психічного стану, здатності протистояти основним шкідливим професійним чинникам, а саме: біологічним, психоемоційним, ергономічним.

Дослідження проводилося у межах наукової проблеми: «Дослідження якості життя студентів фармацевтичного коледжу». Оскільки якість життя тісно пов'язана зі здоров'ям людини, метою роботи було виявити у студентів коледжу чинники ризику здоров'я, навчити методам самооцінки фізичного розвитку та самоспостереження за станом здоров'я.

До дослідницької діяльності залучено студентів, які опанували методи самооцінки фізичного розвитку, навчилися вести щоденник самоконтролю, оцінювати вплив шкідливих звичок на самопочуття та здоров'я в цілому, формулювати поради щодо здорового способу життя. Досліджували результати 76 осіб, середній вік – 18,4 роки.

Показники якості життя визначали за міжнародним загальним опитувальником SF-36. Оцінка результатів дала змогу констатувати незначне зниження показників якості життя за всіма шкалами: ФФ (середній бал 84), РФФ (середній бал 88) і РЕФ (середній бал 82). Порушення за шкалами ФФ і РФФ обумовлені зменшенням фізичної активності, що у подальшому підтверджувалося результатами функціональних проб. Більшість студентів пояснювали її зниження значними витратами часу на навчальну діяльність, стомлюваністю, а деякі, навпаки, констатували збільшення активності, обумовлену необхідністю виконання побутових справ (прибирання, самообслуговування, ходьба тощо). Зниження балів за шкалою РЕФ студенти пов'язували з емоційними переживаннями внаслідок зміни місця проживання, оточення, ролевих функцій, невпевненістю в успіху. Бал за шкалою «соціальне функціонування» (СФ) – 84, що свідчить про те, що більшість комфортно почувається у нових умовах, вміє встановлювати соціальні контакти, упевнена в правильному виборі професії та очікує на професійну реалізацію. За шкалою «життєздатність» (ЖЗ), середній бал склав 82, що свідчить про відсутність стомлення та зниження життєвої активності. Шкала «психологічне здоров'я» (ПЗ) характеризує настрій наявність депресії, тривоги, позитивних емоцій. Низькі показники можуть свідчити про психічне неблагополуччя. Середній бал за цією шкалою склав 72, що пояснюється більшістю респондентів переживаннями з приводу результатів сесії, особистими переживаннями тощо.

Визначали найбільш значущі чинники ризику здоров'я за анкетною: недотримання режиму дня – майже 100%, нераціональне харчування – 86%, самолікування – 62%, паління – 38%, гіподинамія – 37%, вживання алкоголю – 17%. Причому, більшість респондентів називала декілька чинників ризику. При визначенні шкідливості зазначених чинників для здоров'я за трибальною шкалою (3 – дуже шкідливий, 2 – помірно шкідливий; 1 – майже нешкідливий), жодний чинник не оцінений, як дуже шкідливий. Такі відповіді підтверджують обізнаність студентства щодо знання чинників ризику, але доводить їхню некомпетентність в оцінюванні впливу цих чинників на здоров'я.

Для дослідження фізичного розвитку використовували низку методів: соматоскопію, соматометрію, метод індексів, дослідження функціонального стану. Всі результати досліджень фіксувалися в щоденниках самоспостереження, що дозволило спостерігати динаміку.

Вимірювали зріст, масу тіла та визначали індекс маси тіла (ІМТ). З'ясували, що тільки у 62% досліджуваних ІМТ дорівнює 19-25, що є нормою.

Функціональний стан оцінювали за показниками динамометрії, життєвої ємності легень (ЖЄЛ), проб з затримкою дихання (Штанге, Генчі), з дозованим фізичним навантаженням (Руф'є, Гарвардський степ-тест, ортостатична). Динамометрія засвідчила середні значення сили кисті тільки в 11% досліджуваних. Показники ЖЄЛ до 4-х літрів визначено лише в 4%. За результатами проб із затримкою дихання визначили 16% тренуваних студентів. У 44% – частота пульсу в межах норми; а в 65% – артеріальний тиск у межах вікової норми.

Проба Руф'є показала, що лише в 27% студентів – нормотонічна реакція, властива для практично здорових людей. Гарвардський степ-тест дозволив оцінити рівень фізичної підготовки через реакцію серцево-судинної системи на фізичне навантаження. За його результатами лише 35% майбутніх фармацевтів мають середній рівень фізичної підготовки. Ортостатична проба свідчить, що в 32% студентів наявні порушення гемодінамики при зміні положення тіла, що потребує додаткових медичних обстежень. Результати крокометрії показали, що студенти не виконують щоденну мінімальну норму рухової активності, яка становить 10 тис. кроків в день. Отримані показники середньої добової рухової активності є нижчими за норму.

За результатами самооцінки рівня фізичної активності визначали її рівень (високий, середній, низький). Майже половина студентів оцінюють рівень фізичного розвитку як низький і пов'язують це з гіподинамією внаслідок навчального навантаження, недостатністю вільного часу, неможливістю відвідувати тренажерні зали, небажанням витрачати час на фізичні вправи.

Отже, проблема здоров'я студентської молоді є актуальною. Аналіз чинників ризику здоров'я та показників фізичного розвитку студентів довів необхідність розробки й упровадження в повсякденне життя комплексу оздоровчих заходів.

Вирішення питань підтримки та збереження здоров'я вбачаємо в модернізації сучасних підходів до формування у майбутніх фахівців ціннісних установок на здоровий спосіб життя. При цьому головна роль слід відводити самовихованню та реалізації індивідуальних потенціалів особистості. Проведене дослідження сприяло формуванню в студентської молоді відповідального ставлення до власного здоров'я та валеологічної компетентності. Запропонований інструментарій може бути використаний для моніторингу якості життя осіб молодого віку з метою своєчасного виявлення проблем і корекції.

Список використаних джерел:

1. Дёмин А.Б. Оценка опасностей и профессиональных рисков // Охрана и трудовые решения. – 2010. – № 10. – С. 11–12.
2. Дубель Е.В., Унгуряну Т.Н. Гигиеническая оценка условий труда медицинского персонала клинических и параклинических отделений стационара // Гигиена и санитария. – 2016. – № 1. – С. 53–57.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Беген В.О.

студент;

Задорожний В.П.

викладач,

*Національна академія сухопутних військ
імені Петра Сагайдачного*

ПОНЯТТЯ «LAWFARE» ТА ЗНАЧЕННЯ «ПРАВОВОЇ ВІЙНИ» У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Термін «правовійна» (англ. «lawfare») є похідним від «law» (закон) та «warfare» («війна», «воєнні дії»). Явище «право війни» є складовою гібридних воєн і застосовується через зловживання здебільшого міжнародним правом для виправдання агресивної війни.

Незважаючи на те, що поєднання воєнних дій і правонаступальної тактики відоме здавна, вперше у форматі наукових публікацій про це явище було згадано 1975 р. у статті австралійських дослідників Дж. Карлсона та Н. Йоманс «Куди йде право – людство чи варварство». За їх твердженням, гуманітарне право стосується питань громади, медіації, сімейних відносин, охорони здоров'я, освіти та культури. До Промислової революції це було канонічним правом, яким керувалися Церква та церковні суди. Сповідь, прощення, мир і закон священства та покровительства були частиною гуманного правосуддя та права. Утилітарне ж право – право стосовно устрою держави, правопорядку, господарства, договірних відносин, ведення війни, боротьби зі злочинністю – право нещадності, помсти та покарання. За останні 200 років це право єдино домінувало в західному світі. Воно поглинуло гуманне правосуддя гуманітарного права, створюючи монополію держави на законотворчість. Таким чином, на думку цих авторів, інквізиторська, або дізнавальна техніка зникає, а змагальний, або обвинувальний процес застосовувався лише в тодішніх судах. Пошук істини замінено на класифікацію проблем і вдосконалення процесу. Війну замінено Правом, а дуелі – словами, а не мечами.

Виходячи з думок різних науковців та юристів, можна зробити наступні висновки:

1) поняття «правовійна» («lawfare») відрізняється від поняття «право війни» («law of war», лат. «jus in bellum»), яке містить цілий масив міжнародних актів, починаючи із Женевської конвенції 1864 р. та низки Гаазьких конвенцій різних років. Вони встановлюють певні правові рамки ведення збройних війн, зокрема: порядок їх оголошення та припинення, правила поводження з пораненими та військовополоненими, а також заборону застосування деяких видів озброєння, що спричиняють людині нескінченні страждання, напр., хімічної, протипіхотних мін тощо;

2) «правовійна» є наразі є складовою сучасних гібридних воєн, які ведуться, окрім застосування кінетичної зброї, широким використанням агресором інших сфер впливу на супротивника: торгівельно-економічних, інформаційних як складової гуманітарної агресії (мовної, історико-культурної);

3) «правовійна» є нововведенням у міждержавних конфліктах, що характеризується зростаючою доступністю через використання, а іноді й зловживання міжнародним правом для доповнення або заміщення військових операцій з метою послабити позиції супротивника у міжнародних організаціях, а іноді й заподіяти руйнівного впливу на його правову систему [1; 2].

Зазначене вимагає подальших досліджень сучасних подій з точки зору застосування права у гібридних війнах, зокрема аналізу внутрішнього законодавства країн – суб'єктів різноманітних конфліктів.

Останнім часом в Україні термін «гібридна війна» набув широкої популярності. Його використовують військові та невійськові експерти, політики, політичні оглядачі та навіть спортивні коментатори.

При цьому під «гібридною війною» здебільшого розуміють найбільш банальну та очевидну частину російської агресії проти України, котра по суті є не чим іншим, як неоголошеною війною: російські «зелені чоловічки» в Криму, «відпускники» на Донбасі та інші приклади участі російських військовослужбовців та співробітників спецслужб у воєнних та спеціальних операціях на нашій території.

На превеликий жаль, такий підхід не дозволяє повною мірою усвідомити ані природи «гібридної війни», ані її проявів. Більшістю оглядачів повністю ігнорується той незаперечний факт, що «гібридна» або, як її прийнято називати в західних спеціалізованих джерелах, «неконвенційна війна», ведеться здебільшого невоєнними методами. Власне, і так звана доктрина генерала Герасимова (начальника Генштабу ЗС РФ) наголошує на тому, в умовах ведення сучасної «гібридної війни» невоєнні способи досягнення політичних та стратегічних цілей переважають воєнні, і навіть наводить співвідношення застосування

невоєнних та воєнних способів в останніх конфліктах як чотири до одного.

У свою чергу розуміння «невоєнних методів» навіть у професійному середовищі часто обмежується інформаційними та інформаційно-психологічними операціями, які, безперечно, є фундаментальними, проте не єдиними проявами ведення «гібридної війни» невоєнними методами.

До прикладу, доктрина «необмеженої війни», або «війни без кордонів», розроблена представниками Китайської народно-визвольної армії генералом-майором Цяо Ляном та полковником Ван Сянсуєм, передбачає ведення «правової війни», яка полягає у використанні міжнародного та внутрішнього законодавства держави з метою ослаблення її обороноздатності, протидії її національним інтересам, підриву її економіки тощо.

Враховуючи рівень впливу РФ на українську внутрішню політику, який в останні роки сягнув фактично встановленню «маріонеткового» режиму Віктора Януковича, немає нічого дивного в тому, що значна частина регуляторних актів, що приймалися українським урядом та парламентом, суперечила національним інтересам України і в той чи інший спосіб підривала нашу обороноздатність. Проте імплементація урядом Януковича ще в далекому 2004 році міжнародних Васенаарських домовленостей є найбільш яскравим та хрестоматійним прикладом ведення «правової війни».

Наслідки цього шматка паперу, підписаного Віктором Януковичем, можна порівняти зі зброєю масового ураження. За ці 12 років Україну залишили всі підприємства, які використовують у своїй діяльності високотехнологічні компоненти. Завезти комплектуючі стало не просто неможливо, за їхній імпорт, виробництво або просто володіння було встановлено кримінальну відповідальність до 10 років позбавлення волі, закріплену ст. 359 Кримінального кодексу України.

Особливо гострою проблема стала після початку війни на сході. Сотні українських волонтерів у перші місяці війни стикались з тим, що куплений у звичайному мисливському або туристичному магазині в Польщі, Литві або Німеччині цивільний оптичний прилад, радіостанція, GPS-трекер при перетині українського кордону перетворювався на кримінальний «спеціальний технічний засіб».

Після численних публічних звернень волонтерів до уряду та президента практика затримань та вилучень приладів, що йдуть на потреби фронту, щоправда, припинилася, проте вносити зміни до законодавства так ніхто і не став. У цьому немає нічого дивного. Після підписання угоди про Асоціацію з ЄС Україна має всі шанси стати новим виробничим цехом Європи, але цього не станеться, доки за

введення звичайного мобільного телефону в розібраному стані можна отримати 10 років в'язниці. Такий стан речей влаштовує Російську Федерацію, яка з огляду на ситуацію досі зберігає достатній вплив на українську політику [3].

На сьогоднішній день, «правова війна» стала невід'ємною частиною сучасного суспільства. Зараз все більше країни відходять від матеріального прояву війни та здійснюють «війни» у правовому полі. Цей спосіб є більш «гуманним» і мінімізує кількість жертв з боку як мирного населення, так і військовослужбовців.

Поява такого явища, як «lawfare», була неминучим, оскільки світ з кожним роком розвивається все стрімкіше та існує чимало інших факторів, які впливають на суспільство країн, які не залежать від людини.

Як показує практика, війна у правовому полі дає чималий вплив як на економічні та торговельні, так і внутрішньодержавні зв'язки у країнах. Таким чином, можна стверджувати, що усі війни, які будуть відбуватись у майбутньому, будуть виключно у формі право війни, де країни впливатимуть одна на одну не силою та кількістю армії, а нормативно правовими актами.

Список використаних джерел:

1. Самотуга А.В. «Lawfare» («правовійна») як засіб виправдання агресивної війни: генеза поняття. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Спеціальний випуск № 3. С. 146–152.
2. Задорожний В.П., Польцев І.В. Чи буде «lawfare» вирішальним елементом у збройних конфліктах ХХІ століття? *Військово-науковий вісник Національної академії сухопутних військ*. 2021. Випуск № 35. С. 268–280.
3. Данилюк О. Що таке правова війна і як вона ведеться». *Главком від 10.10.2016*. URL: <https://glavcom.ua/columns/odanylyuk/shcho-take-pravova-viynata-yak-vona-vedetsya-376980.html> (дата звернення: 23.07.2021).

Гбур З.В.

*доктор наук з державного управління, професор,
Національний університет охорони здоров'я України
імені П.Л. Шупика*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4536-2438>

ІЗРАЇЛЬСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У БОЙОВИХ ДІЯХ

Сучасні засоби ведення військових дій у зоні конфлікту на Сході України поки не привели до бажаних результатів: бойовики та російські військові продовжують порушувати досягнуті домовленості та застосовувати новітнє озброєння проти українських військових та мирного населення Донецького й Луганського регіонів. Якщо проводити певні паралелі між військовими діями на Донбасі та конфліктом між Ізраїлем та Палестиною, можна відзначити суттєвий прорив ізраїльської армії у напрямку застосування інноваційних технологій і, зокрема, штучного інтелекту при веденні бойових дій.

Події травня 2021 року, коли Ізраїль заявив про застосування штучного інтелекту при нанесенні точного удару по ХАМАС, викликають значний науковий інтерес та вимагають більш глибокого та конкретного аналізу задля оцінки ефективності вжиття даного засобу організації військових дій та можливості застосування його в умовах збройного конфлікту на Сході України.

Тож на фоні постійно зростаючої популярності штучного інтелекту в сфері військових справ Армія оборони Ізраїля (ЦАХАЛ) у травні 2021 року після 11-тиденної операції Guardian of the Walls проти палестинських бойовиків днів заявила, що нею уперше в світі був використаний штучний інтелект та суперкомп'ютери для ведення військових дій. У ході останньої війни проти ХАМАС та інших палестинських бойових організацій ЦАХАЛ заявляла, що ними створений багатопрофільний центр, який допоміг їм виявити сотні відповідних цілей, допомагаючи своїм збройним силам боротися і атакувати їх усіх. Величезний інформаційна бвзв збиралася протягом двох років, що допомогло ЦАХАЛу разом зі збором даних у режимі реального часу також забезпечити ідентифікацію пусків ракет в миттєвому націлюванні [3].

Як засвідчили авторитетні ЗМІ, під час двотижневої війни у травні 2021 року між двома протидіючими угрупованнями ЦАХАЛ завдали точкові авіаційні удари за програмними цілями ХАМАС в глибині Гази і

вбили щонайменше сотню своїх головних бойовиків. Велика частина інфраструктури, побудованої ХАМАС і «Ісламським джихадом» у секторі Газа, була зруйнована ізраїльськими літаками за цілями, що були раніше встановлені військовою розвідкою. При цьому ізраїльські військові заявили, що адаптували технології штучного інтелекту з цивільному ринку до своїх потреб у військовій розвідці. За їхніми даними, була створена передова технологічна платформа штучного інтелекту для централізації всіх даних про групи бойовиків в секторі Газа в одній системі, щоб допомогти в аналізі та отриманні розвідданих, важливих для операцій [4].

Аналізуючи дані по застосуванню штучного інтелекту в Ізраїлі, слід зазначити, що дана країна перебуває в центрі дуже нестабільних регіонів, тому протягом багатьох років вона приділяє активну увагу концепціям машинного навчання і ведення війни на основі алгоритмів штучного інтелекту. Останні роки цей напрям в військовій сфері є авангардом наукових досліджень і розробок Ізраїля. Зокрема, ефективне використання штучного інтелекту під час війни націлене на обробку великого обсягу даних, зібраних через супутники, апарати повітряної розвідки, польових агентів, наземну розвідку і т.д. Зокрема, стало відомо, що ЦАХАЛ використовувались такі ресурси, як: сигнальна розвідка (SIGINT), візуальна розвідка (VISINT), людський інтелект (HUMINT), географічна розвідка (GEOINT) для збору даних та передачі їх до своїх суперкомп'ютерів, щоб направляти військових до нанесення ефективних ударів.

Відповідно до звіту JP, саме елітні офіцери розвідки ЦАХАЛ із «Загону 8200» першими розробили алгоритми і код для створення просунутих програм під назвою «Алхімік», «Євангеліє» і «Глибина мудрості», які були розроблені і використовувалися під час бойових дій. Так, «Євангеліє» використовувалося ЦАХАЛ для розробки розумних і ефективних рекомендацій для офіцерів в крилі військової розвідки з виявлення «якісних цілей» і подальшої передачі їх військово-повітряним силам для нанесення удару. Крім того, програма «Євангеліє» автоматично відзначає в реальному часі сотні цілей, які атакуються Армією Ізраїлю. У свою чергу, система «Алхімік», розроблена «Загоном 8200», попереджає Збройні сили Ізраїлю про можливі атаки з боку ХАМАС або Ісламського джихаду на їхні позиції [2].

Суттєвою проблемою використання штучного інтелекту в системах військового призначення залишається його принципова вразливість для спеціалізованих атак на апаратно-програмне забезпечення. На відміну від традиційних кібератак, націлених на недостатньо опрацьовані питання безпеки при створенні або експлуатації такого забезпечення, атаки на штучний інтелект передусім використовують вроджені

обмеження, властиві таким системам. Адже для сучасних складних алгоритмів реалізації штучного інтелекту, які майже ідеально працюють у нормальних умовах, навіть незначна, але продумана зміна вхідних даних (наприклад, корекція зображення) може призвести до помилкового результату обробки. Тож світовий досвід застосування штучного інтелекту в військових конфліктах все-таки потребує критичного огляду.

Також у якості суміжних цілей застосування штучного інтелекту, що мають сприяти розвитку основ національної безпеки, передбачається застосовувати штучний інтелект у галузі **інформаційної безпеки** для запобігання і нейтралізації інформаційних загроз, а в галузі **кібербезпеки** – для захисту комунікаційних, інформаційних і технологічних систем. Крім того, заплановано також створення національних інформаційних систем, платформ і продуктів, що значно зменшать частку іноземного програмного забезпечення. Тож можна зробити висновок, що Українська армія сьогодні налаштована на суттєве оновлення не лише стратегії розвитку Збройних Сил, але й на застосування новітніх технологій і зокрема штучного інтелекту в процесі вирішення збройного конфлікту на Сході. Але при цьому виникають інші питання щодо технологічної та організаційної готовності українських військових, у т.ч. і Міністерства оборони України створювати і застосовувати такі технології. Нині вітчизняна оборонна галузь переживає складні часи, а розробка і серійне виробництво високотехнологічної зброї та відповідного програмного забезпечення є дороговартісною та наукоємною справою. При цьому слід також враховувати, що і противник теж не стоїть на місці та весь час удосконалює тактику ведення бою та осучаснює свою бойову техніку. Тому в даному контексті перейняття досвіду Ізраїлю з ведення військових дій за допомогою штучного інтелекту на сьогодні є доволі дискусійним, адже підготовленість українських військових до застосування подібних технологій ще відповідає рівню військових ЦАХАЛ.

У цьому контексті слід зазначити, що хоча активне впровадження систем штучного інтелекту в військових діях, з одного боку, робить війну «сучаснішою» з чітко визначеними цілями, але з іншого боку, цей процес викликає багато питань етичного характеру. Зокрема, не зрозуміло, наскільки правомірно застосовувати у війні автономні системи озброєння і яку загрозу вони можуть являти для мирного населення. Так, за оцінкою Комітету з юридичних питань Європарламенту, автономні системи озброєння можна використовувати в збройних конфліктах тільки в тому випадку, якщо рішення про відкриття вогню приймає людина. Такі автономні бойові системи треба

використовувати лише як крайній захід. До того ж, цей крок можна визнати законним тільки у тому разі, коли ними керує людина, яка має робити вибір між життям і смертю [1].

Перспективи впровадження досвіду Ізраїля щодо застосування штучного інтелекту при веденні військових дій на Сході України пов'язані, перш за все, з розвитком вітчизняної оборонної промисловості: створення новітньої зброї. Однак вже на даний час існує декілька проблем, що впливають на ефективність і доцільність застосування штучного інтелекту. Зокрема, багато зарубіжних досліджень говорять про неприпустимість повної довіри системам зі штучним інтелектом в питаннях самостійного застосування зброї. Експерти також висловлюються побоювання, що штучний інтелект потенційно здатний виробити рішення на нанесення попереджувального удару по цілях противника, якщо він побачить можливість отримання переваги в результаті такого удару.

Список використаних джерел:

1. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0051+0+DOC+XML+V0//EN>
2. Israel Says It Fought World's First «Artificial Intelligence War» Against Hamas. URL: <https://eurasianimes.com/israel-sys-it-fought-worlds-first-artificial-intelligence-war-against-hamas/>
3. Revealed, Gaza is Israel's first AI war rabbit. URL: <https://newsbeezer.com/indonesiaeng/revealed-gaza-is-israels-first-ai-war-rabbit/>
4. Smith, A. Artificial intelligence. 2015. URL: <http://nationalmagazine.ca/Articles/Fall-Issue-2015/Artificial-intelligence.aspx>

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Демків В.Г.

аспірант,

Західноукраїнський національний університет

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

Творчість є особливим видом діяльності, процес і результат якої спрямовує суб'єкта на створення нового оригінального продукту. Як і будь-яка діяльність, творчість має два основні способи регулювання: зовнішній та внутрішній. Перший реалізується через інтеріоризацію зовнішніх стандартів діяльності, цензуру, попит на творчий продукт, сучасні економічні, естетичні та ергономічні вимоги до продукту, вимоги авторитетів у тій, галузі, в якій намагається реалізувати свої здібності фахівець. Другий спосіб регулювання творчої діяльності – внутрішній – забезпечується інтересом, потягом, внутрішньою мотивацією творчості. На нашу думку, творча активність майбутніх дизайнерів регулюється цими двома способами, утім характер зв'язку між творчою саморегуляцією та активністю визначений у психології недостатньою мірою. Проаналізувати, якими регулятивними механізмами забезпечується актуалізація та підтримка творчої активності майбутніх дизайнерів її розгляд з позицій теорії само детермінації Е. Десі та Р. Райана, в якій внутрішня саморегуляція – це вроджена характеристика людини, заснована на застосуванні своїх інтересів і тренуванні своїх здібностей, що включає в себе прагнення до пошуку і виконання завдань оптимального рівня складності (1985), а зовнішня мотивація представлена такими типами регуляції активності: екстернальна (зовнішня), інтроектована (мотивація уникнення почуття провини та сорому), ідентифікована (мотивація діяльності через усвідомлення її важливості та цінності) та інтегрована регуляція (сукупний вплив перерахованих мотивів) [3].

Для розв'язання поставленого завдання був використаний такий психодіагностичний інструментарій: 1) методика діагностики творчої активності М.М. Кашапова і О.М. Ракітської (2006) містить 44 питання, є одно шкальною та дозволяє визначити рівень креативності, який проявляється у творчій активності особистості; 2) методика психодіагностики саморегуляції творчої діяльності була адаптована

К.І. Фоменко (2018). Зміст методики відповідає концептуальній ідеї Е. Десі та Р. Райана про існування внутрішньої, ідентифікованої, інтроектованої та зовнішньої регуляції діяльності. Величина альфа Кронбаха для шкали із 16 запитань складає 0,646. Методика містить чотири шкали – внутрішня регуляція, зовнішня регуляція, інтроектована регуляція та ідентифікована регуляція.

У результаті кореляційного аналізу, проведеного на вибірці студентів, які оволодівають професією дизайнера ($n=158$), були виявлені міцні кореляційні зв'язки між показниками їх творчої активності та саморегуляції творчої діяльності, причому внутрішнє ($r=0,90$, $p<0,0001$) та ідентифіковане ($r=0,68$, $p<0,0001$) регулювання характеризуються позитивними зв'язками із творчою активністю, а інтроектоване ($r=-0,85$, $p<0,0001$) та зовнішнє ($r=-0,88$, $p<0,0001$) – негативними.

Крім того, було визначено регресійне рівняння, що пояснює вплив різних видів регуляції творчої діяльності на творчу активність особистості майбутнього дизайнера, що має вигляд:

Творча активність = $0,37$ Внутрішнє регулювання $+0,16$
Ідентифіковане регулювання – $0,30$ Інтроектоване регулювання – $0,22$
Зовнішнє регулювання $+ 25,50$.

Отже, примус до творчості негативно позначається на творчій активності. Коли творча діяльність регулюється виключно академічними вимогами, страхам отримати негативні оцінки, бути незрозумілим публіці або авторитетам у професії, відбувається згасання творчої активності студента-дизайнера. Інтроектований страх бути невідповідним стандартам митця, сучасним вимогам до дизайнера, осоромитись, «вкрасти ідею» чи «повторити» когось іншого, бути схожим на когось з інших творчих людей, визнаних у світі, негативно впливають на творчу активність студентів.

Ідентифіковане регулювання, навпаки, позитивно впливає на творчу активність студентів. Усвідомлення важливості і потреби професії дизайнера, соціальна націленість студентів на розв'язання нагальних соціально-економічних потреб, пов'язаних з діяльністю дизайнера, позитивно позначається на творчій активності студентів. Так само, як і внутрішнє регулювання, яке налаштовує студента на самовдосконалення у професії дизайнера, виступає виявом його широкого інтересу до дизайну як галузі практичної діяльності та особливого мистецтва. Внутрішня вмотивованість на творчість є провідним регулятивним механізмом творчої активності майбутніх дизайнерів.

Список використаних джерел:

1. Кашапов М.М. Психология творческого мышления профессионала: Монография. – М.: ПЕР СЭ, 2006. – 688 с.
2. Фоменко К.І. Губристична мотивація: феноменологія, структура, детермінація. – Х.: Діса-плюс, 2018. – 484 с.
3. Deci E.L., Ryan R.M. Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development and health / Deci E.L., Ryan R.M. // Canadian Psychology, 2008. – V. 49. 2008. – P. 182–185.
4. Deci E.L., Ryan R.M. Intrinsic motivation and self-determination in human behavior / Deci E.L., Ryan R.M. New York: Plenum. 1985. – 371 p.

Колесник О.І.

головний спеціаліст відділення

рекрутингу та комплектування, психолог,

*П'ятий відділ Хмельницького районного територіального центру
комплектування та соціальної підтримки*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ- КОНТРАКТНИКІВ, ЩО МАЮТЬ ДОСВІД ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ У ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ

Проблематика емоційного вигорання буде завжди залишатися актуальною для дослідження та виявлення нових її особливостей. Однією з найбільш стресових видів діяльності та ситуацій, в якій може перебувати людина – війна. Для цього не потрібно проводити дослідження чи висувати наукові гіпотези, адже війна стає не просто подією, а способом життя, який кардинально змінює не лише звички, але й самих людей, їх цінності та ставлення до життя чи інших осіб. Людина, яка щодня прокидається у страху за своє життя – відчуває страх, стрес, що переростають у хронічну форму.

Актуальність теми зумовлена потребою у глобальному дослідженні нових проявів та ранніх особливостей емоційного вигорання у військовослужбовців-контрактників, що мають досвід виконання завдань у зоні бойових дій, для пошуку швидкої та дієвої профілактики після закінчення контракту.

Події, які вже сьомий рік відбуваються в районі ООС, змушують військовослужбовців функціонувати на межі допустимих навантажень.

Надмірне виснаження призводить до психологічної травматизації та емоційного вигорання військовослужбовців, що негативно впливає на їхню психологічну стійкість. Відповідно, людина змінюється, морально слабшає під пильним оком ворога, а також втрачає орієнтири, вартість власного життя та, найголовніше, жагу до нього [1].

Після участі у бойових діях військовослужбовці повертаються в мирне життя, продовжують військову службу і, відчуючи тиск інших видів стресу, пов'язаних з проходженням військової служби в небойових підрозділах, часто приймають рішення про звільнення з лав Збройних Сил України. У числі факторів ризику для збереження психічного здоров'я військовослужбовців є втрата внутрішньої мотивації військовослужбовців до військової служби та падіння інтересу й ініціативності у службовій діяльності. Цей процес тісно пов'язаний з явищем емоційного вигорання військовослужбовців і часто виходить за рамки однієї особистості, негативно впливаючи на соціальне оточення та проявляючись у негативному емоційному фоні малої соціальної групи, відчуженості, емоційній холодності, а потім – ворожості. Розвиток процесу емоційного вигорання військовослужбовців призводить до значної фрустрації, часто є причиною розчарування в професії, втрати сенсу службової діяльності та як наслідок – прийнятті рішення про звільнення [2].

У зв'язку з цим вивчення психологічних ресурсів профілактики емоційного вигорання військовослужбовців набуває актуальності та потребує подальшого вивчення задля розробки корекційної програми, спрямованої на формування психологічних умов запобігання та подолання цієї проблеми [1].

Психологи та науковці намагаються не лише поставити запитання «Як захистити військовослужбовця від вигорання?», «Як зарадити тому, через що він пройшов та що може зробити соціум для кращого психологічного стану контрактника?», але й шукають способи практичного вирішення на ранніх стадіях із ранніми особливостями.

Професійна діяльність військовослужбовців належить до максимально стресогенних і емоційно напружених. Вона насичена різноманітними екстремальними ситуаціями, під час яких відсутній час для прийняття раціональних рішень і їх реалізації. Під впливом сильних подразників, домінують негативні емоції, підвищується відповідальність і необхідність застосування психологічних факторів, що впливають на ефективність подолання стресу та емоційного виснаження. Така діяльність потребує збереження та відновлення психічних адаптаційних резервів організму, що обумовлює розвиток професійно-важливих і особистісних якостей, нервово-психологічної стійкості для безпечного та якісного виконання оперативно-службових завдань. Тривалі значні

перевантаження без достатніх умов повного відновлення сил, вимагають максимальної напруги психофізіологічних резервів організму [3].

Існує велика кількість профілактичних методик, адже завдяки досвіду західних колег ми маємо сотні методологій для лікування та профілактики емоційного вигорання. Але які із них найбільш вдало будуть підходити для конкретного військового? Вважаємо, що індивідуальні методи роботи із пацієнтом є найбільшою ймовірністю вдалої реабілітації.

Насамперед потрібно вплинути на робочу обстановку, гармонізувати особистісну структуру військовослужбовців з адекватним навантаженням в діяльності. Цього можна досягти кількома взаємопов'язаними шляхами:

1. Оптимізація умов та обсягу праці. Військові звикли працювати без упину і не завжди відчують фізичного перенавантаження. Тому головне тут – визначення адекватності навантаження.

2. Правильне співвідношення часу на виконання якісної роботи як складник таймменеджменту.

3. Створення в колективі сприятливого клімату, що знизить рівень стресу.

4. Соціальна та психологічна адаптація, що відповідає за моніторинг комунікаційних здібностей та психологічну врівноваженість кожного працівника.

5. Спеціальне харчування, яке повноцінно наповнене вітамінним комплексом, що в свою чергу досить вагомо впливає на емоційний стан.

6. Залучення спеціального військового психолога, який на постійній основі буде надавати психологічну допомогу на місцях дислокації.

7. Проведення вільного часу частково за межами дислокації.

8. Запровадити частіші ротації, а ніж ті, що існують наразі.

9. Проведення розважальних заходів для військовослужбовців.

10. Створення всіх побутових умов для військовослужбовців [1].

Кожен з даних пунктів стає етапом готовності військовослужбовця до подолання вигорання та пошуку нових зацікавлень, сенсу й бажання жити. Для військовослужбовця під час реабілітації важливо розвинути антистресові вміння, здобути та аналізувати навички прояву власних емоцій на основі критичного аналізу ситуацій, у яких військовослужбовець опинився. Також варто навчитися військовому вивільняти усі емоції у творче русло, спорт чи інше хобі, що зможе розслабити його та надати задоволення у процесі. Завдяки вмінню контролювати та оцінювати власні емоції профілактика емоційного вигорання буде проходити швидше й ефективніше.

У повсякденній життєдіяльності військовослужбовців виникає необхідність здійснювати психологічну профілактику щодо розвитку

негативних психічних станів військовослужбовців через вміле управління військовим колективом, активне лідерство та розвиток внутрішньої мотивації підлеглих. Саме внутрішня мотивація є активуючою, спрямовуючою силою, бере участь у формуванні емоційної сфери людини, впливає на внутрішній стан, ставлення до життя в цілому [2].

Ранні виявлення ознак емоційного вигорання та їх рання профілактика допоможуть зберегти ментальне здоров'я військовослужбовця, а також розвинути у ньому антистресові вміння оцінювати ситуацію відсторонено. З допомогою досвідченого спеціаліста та курсу профілактики емоційного вигорання буде легше допомогти військовослужбовцю контрактної служби подолати перші особливості вигорання, призупинити стресову ситуацію.

Підбиваючи підсумки, варто сказати, що емоційне вигорання військовослужбовців-контрактників, що мають досвід виконання завдань у зоні АТО/ООС, є небезпечним для життя самих суб'єктів, адже вони постійно перебувають під напруженням власних думок, а також висновків соціуму. З метою попередження появи симптомів емоційного вигорання необхідно розвивати антистресові вміння, навички прояву емоцій на основі критичного аналізу ситуації, що стане аспектом збереження психологічного та психічного здоров'я військовослужбовця. Однією з проблем психологічного забезпечення в умовах затяжної гібридної війни в Україні є пошук шляхів запобігання шляхів запобігання психогенним втратам серед особового складу Збройних Сил України, в тому числі через підвищення внутрішньої мотивації до військової служби, пошук особистісних сенсів професійної діяльності військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Москаленко Т. Ресурси подолання стресу. *Психологічна підтримка осіб з травмою війни: міжнародний досвід та українські реалії*. Маріуполь, 2018. С. 43–45.
2. Смірнова Т.М. Емоційне вигорання, як фактор ризику для психічного здоров'я військовослужбовців в умовах особливого періоду функціонування Збройних Сил України. *Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах* (5 листопада 2020 р.). Міністерство оборони України, Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ : НУОУ, 2020. С. 256–258.
3. Хайрулін О. Професійне вигорання військовослужбовців як предмет психологічного аналізу. *Психологія і суспільство*. 2014. № 2. С. 98–128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psis_2014_2_10

Налепа А.О.

студентка,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

НЕВСТИГАЮЧІ УЧНІ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Низькі успіхи в освіті – загальна проблема. Приблизно 12,5% учнів мають труднощі у навчанні. Кожен вчитель може помітити, що не завжди легко заохотити школярів до навчання, і що деякі з них не виправдовують сподівань. То як вчитель може вирішити цю досить поширену проблему?

Проблема, яка стоїть перед вчителями – допомогти учням досягти оптимального навчання (розуміння та вміння використовувати знання на практиці) з високоякісним змістом. Дослідження показують, що існує чимало причин відставання у навчанні:

- біопсихічні (спадкові особливості, задатки, здібності, особливості характеру);

- недоліки фізичного та психічного розвитку (слабке здоров'я, недорозвинута пам'ять і мислення, нерозвинуті навички початкової праці);

- недостатній рівень вихованості (немає інтересу до навчання, почуття обов'язку, слабка сила волі, недисциплінованість);

- недоліки діяльності школи (відсутність у класі атмосфери поваги до знань, недоліки в методиці викладання, недостатня організація індивідуальної і самостійної роботи учнів, байдужість і слабка підготовка вчителя);

- негативний вплив сім'ї (погані матеріальні умови життя сім'ї, негативне ставлення батьків до школи і навчальної діяльності дітей, відрив дітей від навчальної праці та ін.) [3, с. 423].

Дізнавшись, що є причиною відставання учня можна приступати до вирішення проблеми. Потрібно розуміти, що потрібен час, щоб сформулювати стратегію для невстигаючого учня. На додачу до цього, кожен школяр потребуватиме іншого підходу.

Рівень відставання можна виміряти багатьма способами, використовуючи ряд критеріїв. Деякі найвідоміші способи:

- проходження тесту, щоб з'ясувати, наскільки учень є обдарованим;
- перевірка учнів у групах. Коли спостерігається закономірність постійного зниження результатів тестування групових досягнень, можна швидко визначити того, хто не досяг успіху;

- спостереження. Вчитель знає, як зазвичай поведуться його учні і коли їх поведінка змінюється.

Нижче подані кілька стратегій, спрямованих на зменшення недосягнень учнів.

1) *Підтримуючі стратегії*. Це методики в класі, які дозволяють учням відчувати себе залученими. Вони відчують себе частиною «сім'ї». Необхідно залучати школярів до вироблення правил, прийняття важливих рішень, спільного встановлення покарань та винагород, обговорення стурбованості учнів, створення заходів на основі їх потреб та інтересів і так далі. У цій стратегії часто використовуються системи винагород.

2) *Внутрішні стратегії*. Тут учнів слід мотивувати внутрішньо. Як тільки школярі захочуть слідувати своїм мріям або власним цілям, вони будуть працювати більше. Якщо вчитель покладе свої цілі та мрії на їх плечі, це не спрацює. Створення класної кімнати, яка запрошує на позитивне ставлення, швидше за все, сприятиме досягненню в навчальній діяльності. У класах такого типу вчителі заохочують не лише успіхи, а й спроби. Учень, який хоче вчитись, найкращий учень, якого вчитель може уявити, навіть якщо навчання не завжди проходить гладко. Інша стратегія полягає в тому, щоб дозволити учням оцінювати власну роботу перед тим, як отримати оцінку від вчителя. Самооцінювання відображає очікування учня від своєї роботи.

3) *Стратегії виправлення*. Учні не ідеальні, усі мають свої слабкі і сильні сторони, а також соціальні, емоційні та інтелектуальні потреби. Необхідно використовувати корекційні методи навчання, щоб дати учням шанс досягнути кращі результати у своїх сильних сторонах та інтересах. Виправлення повинно відбуватись в безпечному середовищі, в якому помилки вважаються частиною навчання.

4) *Стратегія 5 C's* – Control (контроль), Choice (вибір), Challenge (виклик), Complexity (складність) і Caring (турбота) [2].

Control (контроль) – надати учням контроль над ним, що вони дізнаються.

Choice (вибір) – дати учням можливість вибору того, що вони дізнаються. Дати ряд вправ, які вони можуть вибрати.

Challenge (виклик) – дати завдання робити те, до чого учні не звикли. Бути більш креативним, дати їм додатковий виклик і винагородити їх, коли знайдуть рішення. Учні все ще мають вибір не робити цього.

Complexity (складність) – не робити вправи надто легкими. Вирішення складних завдань викликає у учнів інтерес, якщо він має базові знання. Однак, якщо проблема занадто складна, її вирішення не буде мати задоволення.

Caring (турбота) – турбота щодо академічних результатів учнів та самих учнів.

Учням, які не досягли успіху, можна допомогти шляхом простих змін курсу та подачі матеріалу. Мотивація – це значна частина, яка допомагає школярам реалізувати свій найвищий потенціал. Для стимулювання у невстигаючих учнів позитивного ставлення до навчання необхідно залучати та розширювати їх можливості.

Список використаних джерел:

1. Academic Underachievement in Students with Learning Disabilities. URL: <https://www.verywellfamily.com/top-facts-on-underachievement-2162461> (дата звернення: 19.07.2021).
2. How to Structure Your Online Class for Inclusion: Two Principles for Fostering Engagement, Part 2. URL: <https://www.facultyfocus.com/articles/online-education/online-student-engagement/how-to-structure-your-online-class-for-inclusion-two-principles-for-fostering-engagement-part-2/> (дата звернення: 20.07.2021).
3. Волкова Н.П. Педагогіка. Київ : «Академвидав», 2007. С. 422–424.
4. Практична педагогіка виховання / За редакцією М.Ю. Красовського. Київ – Івано-Франківськ : «Плай», 2000. С. 112–123.
5. Савчин М.В. Педагогічна психологія. Київ : «Академвидав», 2007. С. 181–182.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Вожегова Р.А.

*доктор сільськогосподарських наук, професор,
академік НААН, директор;*

Біляєва І.М.

*доктор сільськогосподарських наук,
завідувач відділу маркетингу, трансферу інновацій
та економічних досліджень;*

Лиховид П.В.

*кандидат сільськогосподарських наук,
старший науковий співробітник відділу маркетингу,
трансферу інновацій та економічних досліджень,
Інститут зрошуваного землеробства
Національної академії аграрних наук України*

ПРОДУКТИВНІСТЬ ШАФРАНУ ЗАЛЕЖНО ВІД ГУСТОТИ ПОСІВІВ

Шафран (*Crocus sativus* L.) – багаторічна бульбо-цибулинна рослина з родини Ірисових. З давніх часів він відомий як рослина, зі стигм якої виготовляють надзвичайно дорогі прянощі зі специфічним смаком і приємним яскравим золотаво-червоним кольором. У харчовій промисловості шафран використовують для ароматизації певних сортів сирів і ковбасних виробів, у Західній Європі його використовували у стравах з риби.

Походить шафран, найбільш вірогідно, з країн Сходу, оскільки перші згадки про його застосування людиною відносяться до Вавилонських та перських рукописів. З VIII ст. шафран почали розводити в Південно-Європейських країнах. Зараз основними країнами-виробниками шафрану в Європі є Іспанія та Франція. На теренах колишнього СРСР виробництвом культури займалися в Азербайджані та Криму. Вирощування шафрану є дуже трудомістким, вимагає великої кількості ручної праці, особливо – в період збирання врожаю стигм.

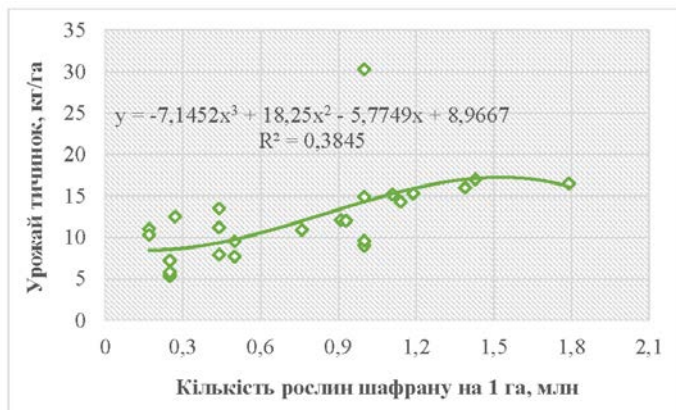
Крім харчового та красильного, шафран має високе лікувальне значення. Основними лікувальними сполуками, що входять до складу

стигм шафрану, є кроцин, пірокроцин, сафранал, камферол, кроцетин, α - і β -каротини, вітаміни B₁, B₂, азотисті речовини, кальцій і калій тощо [1, с. 403–405; 2]. Спектр сполук, що входять до складу екстракту зі стигм шафрану, чинять загальнозміцнюючу дію та використовуються у якості монотерапії або в комбінації з іншими лікарськими засобами у лікуванні захворювань серцево-судинної системи, лейкемії, захворювань нирок і видільних шляхів, у якості засобу від болю, у якості імуномодулятора та протизапального засобу при вірусних інфекціях (зокрема, навіть при SARS-CoV-2), при психічних розладах (депресії, тривожних розладах), при захворюваннях зорового апарату (зокрема, при макулопатії) [1–7]. Низка наукових досліджень довела високий профіль безпеки та ефективності препаратів на основі екстракту зі стигм шафрану.

Беручи до уваги вищезгадане, ми вважаємо шафран надзвичайно перспективною культурою, яку варто інтродукувати у систему лікарського рослинництва України. Шафран може успішно вирощуватися на Півдні, що вже доведено досвідом приватного фермерського господарства «Шафран Любимівський» та досвідом фахівців Інституту зрошуваного землеробства НААН. Втім, наразі шафран навіть не занесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні, а дослідження щодо ефективної агротехнології його вирощування на теренах Південного Степу фактично відсутні. Тому на початковому етапі ми вважаємо за доцільне користуватися світовим досвідом вирощування цієї культури для того, щоб визначитися з перспективними напрямками вивчення елементів технології вирощування.

Дана робота присвячена вивченню наявного світового досвіду щодо формування густоти посівів шафрану та її впливу на врожайність сухої маси стигм культури. Для цього було проаналізовано наявну у відкритому доступі наукову літературу з даного питання, а на основі узагальнених даних щодо продуктивності культури за різної популяції на полі було побудовано поліноміальну регресійну модель врожайності сухих стигм залежно від густоти рослин [8–11].

У результаті математичного аналізу даних було створено модель та побудовано графік її апроксимації (рис. 1). Аналіз одержаної інформації дозволяє зробити висновок, що максимальна продуктивність культури (понад 15 кг/га) формувалася в основному за густоти рослин шафрану в межах 1,2–1,8 млн рослин на 1 га (з тенденцією до максимуму за густоти 1,5 млн/га). Зріджені посіви та надмірне загущення ведуть до зменшення продуктивності культури.

**Рис. 1. Урожай тичинок шафрану у сухій вазі
залежно від густоти посівів культури**

Джерело: розроблено авторами за даними [8–11]

Отже, ми вважаємо, що дослідження щодо агротехнології вирощування шафрану в Україні варто виконувати з урахуванням оптимального діапазону густоти посівів культури в межах 1,2–1,8 млн рослин на 1 га. Таким чином можна прискорити процес пошуку оптимального співвідношення агротехнічних елементів для одержання максимальної врожайності перспективної лікарської культури шафран.

Список використаних джерел:

1. Большая энциклопедия. Лекарственные растения в народной медицине. – М.: «Издательский дом АНС»: Астрель: АСТ, 2007. – 960 с.
2. Husaini A.M., Jan K.N., Wani G.A. Saffron: A potential drug-supplement for severe acute respiratory syndrome coronavirus (COVID) management // Heliyon. – 2021. – Vol. 7(5). – P. e07068.
3. Sepahi S., Ghorani-Azam A., Hossieni S.M., Mohajeri S.A., Khodaverdi E. Pharmacological effects of saffron and its constituents in ocular disorders from in vitro studies to clinical trials: A systematic review // Current Neuropharmacology. – 2021. – Vol. 19(3). – P. 391–400.
4. Kazemi F., Vosough I., Sepahi S., Mohajeri S.A. Effect of crocin versus fluoxetine in treatment of mild to moderate obsessive-compulsive disorder: A double blind randomized clinical trial // Human Psychopharmacology. – 2021. – Article in Press.
5. Dai L., Chen L., Wang W. Safety and efficacy of saffron (*Crocus sativus* L.) for treating mild to moderate depression: a systematic review and meta-analysis // Journal of Nervous and Mental Disease. – 2020. – Vol. 208(4). – P. 269–276.

6. Singletary K. Saffron: potential health benefits // *Nutrition Today*. – 2020. – Vol. 55(6). – P. 294–303.

7. Korani S., Korani M., Sathyapalan T., Sahebkar A. Therapeutic effects of Crocin in autoimmune diseases: a review // *BioFactors*. – 2019. – Vol. 45(6). – P. 835–843.

8. El Haji A.K., Moustafa S., Oleik S., Telj V., Taha N., Chehabeldine H., El Tachach T. Yield of saffron (*Crocus sativus*) under different corm densities // *Journal of Agricultural Science*. – 2019. – Vol. 11(8). – P. 183–187.

9. Temperini O., Rea R., Temperini A., Colla G., Roupheal Y. Evaluation of saffron (*Crocus sativus* L.) production in Italy: Effects of the age of saffron fields and plant density // *Journal of Food Agriculture and Environment*. – 2009. – Vol. 7(1). – P. 19–23.

10. Nasseer S., Nagoo S.A., Dar N.A., Ahmad S., Abid I.A., Ali G., Nevhi S., Nebhi F.A. High density plantation in saffron (*Crocus sativus* L.) for achieving higher yields // *International Journal of Current Microbiology and Applied Sciences*. – 2018. – Vol. 7(5). – P. 748–750.

11. Yau S.K., Nimah M. Spacing effects on corm and flower production of saffron (*Crocus sativus*) // *Lebanese Science Journal*. – 2004. – Vol. 5(2).

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Якушко К.Г.

кандидат педагогічних наук, доцент;

Макаренко Є.В.

студент,

*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ ЗЕМЛЕВПОРЯДНИМ СПРЯМУВАННЯМ

На даний час актуалізується проблема пошуку практичного застосування соціально-комунікаційних технологій стосовно різних площин знань.

Нашою метою є опис певних аспектів вивчення іноземної мови за професійним землевпорядним спрямуванням, дотичних до соціально-комунікаційних технологій у контексті опрацювання електронного курсу з англійської мови для майбутніх землевпорядників на платформі Moodle [3].

Основою дослідження стало, насамперед, визначення соціальної технології Т. Сафонові на основі праць Ю. Сурміна та Н. Туленкова: вона розуміється як засіб реалізації людьми конкретного складного процесу шляхом розчленування його на систему послідовно взаємопов'язаних процедур та операцій, що виконуються більш чи менш однозначно та мають за мету досягнення високої ефективності [2, с. 41]. Окрім цього, взята до уваги проекція соціальної технології на комунікаційну площину, де Н. Островською та О. Холодом окреслено такі напрями соціально-комунікаційних технологій, як посилення громадських зв'язків, технології виправлення інформації, технології формування промов, технології просування (маркетингові комунікаційні технології), технології електронних мереж, технології мобільного зв'язку, технології організації дозвілля тощо [1, с. 30].

Визначено наступні дотичні моменти:

1) технології організації дозвілля виявляються під час вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням у завданнях перегляду навчальних фільмів із субтитрами, поєднання розваг з навчанням у

вкрапленні розмовних висловів на кшталт «*Good job – хороша справа*», «*Take your time – не поспішай*», «*Sorry to bother you – вибачте, що турбую*», «*Keep up the good work – продовжуй в тому ж дусі*», «*Here we go – поїхали, починаємо*», «*Check it out – глянь, оціни*». «*I'll call you back – я тобі пере телефоную*», «*Excuse me for a minute – вибачте, я на хвильку*» тощо в історіях з реального життя землевпорядника «Одного разу...», ділових ігор, аналізу прослуханих пісень (наприклад, визначення геодезичних локацій, земельних кадастрових об'єктів під час перегляду кліпу пісні «*Final Countdown*»), укладання сценаріїв сценок – вирішення проблемної ситуації на землевпорядну тематику тощо;

2) технології електронних мереж, технології мобільного зв'язку безперечно залучені за умов дистанційного навчання та залучення у роботу з електронним курсом з англійської мови для майбутніх землевпорядників на платформі Moodle, а технології просування тісно пов'язані з технологією організації дозвілля та актуалізують значення професії землевпорядника, мотивують до вивчення іноземної мови для власних потреб;

3) технології формування промов безумовно залучені під час опрацювання граматичних основних моментів без заглиблення у складні прояви граматичних явищ для формування вміння висловитися без остраху хоча б у найпростіших висловлюваннях без допомоги словника, а технології виправлення інформації безперечно виявляються під час виконання роботи над помилками модульних, самостійних робіт на основі визначених помилок кожного студента та порад по їх усуненню в заархівованих у електронному вигляді коментарях розробника курсу англійської мови для майбутніх землевпорядників на платформі Moodle;

4) посилення громадських зв'язків також дотичне до вивчення іноземної мови майбутніми землевпорядниками, адже більшість завдань постійно виконується у п'яťох підгрупах з 5-6 осіб, які своєрідні своїм підходом до розуміння та оформлення презентацій, діалогів, кросвордів, сценаріїв сценок вирішення проблемних ситуацій тощо; також для залучення наочності або уточнення незрозумілих стосовно земельного права, геодезії, картографії, математичних вимірювань геодезії, ґрунтознавства, ГІС тощо студентам доводилося звертатися до викладачів не лише іноземної мови, але й профільних кафедр факультету землевпорядкування НУБіП України;

5) реалізація конкретного складного процесу шляхом розчленування його на систему послідовно взаємопов'язаних процедур та операцій, що виконуються більш чи менш однозначно та мають за мету досягнення високої ефективності проектується на вивчення іноземної мови без зайвої «води» – зайвої інформації, у конкретному поурочному плані активності, прив'язаної конкретної дати, що є важливою для урахування

ментальних професійних особливостей землевпорядника як представника інженерної професії [3, с. 21].

Отже існує безпосередня проекція практичного застосування соціально-комунікаційних технологій у вивченні іноземної мови за професійним землевпорядним спрямуванням у п'ятьох різновидах.

Список використаних джерел:

1. Островська Н.В. Прикладні соціально-комунікаційні технології. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/2746/1/Ostrovska_Applied_social.pdf
2. Сафонова Т. Соціально-комунікаційні технології: диверсифікація в інформаційному суспільстві. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2016_10_12
3. Якушко К.Г. Електронний навчальний курс «Англійська мова: ГіЗ». URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=2316>
4. Якушко К.Г. Педагогічні умови формування професійно орієнтованого іншомовного спілкування у студентів технічних спеціальностей аграрних університетів : моногр. / за наук. ред.. проф. Л.О. Калмикової. Київ : ЦП «Компринт», 2017. 244 с.

ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ

Перець В.П.

студент;

Четвертак Т.Ю.

викладач фармацевтичних дисциплін,

Медичний фаховий коледж

Запорізького державного медичного університету

ВИВЧЕННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Для засвоєння теоретичних основ інструментальних методів аналізу лікарських засобів в умовах змішаної форми освіти, коли час перебування в хімічній навчальній лабораторії обмежений допустимою кількістю студентів, рекомендовано додатково застосовувати хмарні технології навчання.

До інструментальних методів аналізу належать: оптичні методи засновані на вимірюванні оптичних властивостей речовин; електрохімічні методи засновані на вимірюванні електрохімічних властивостей систем; хроматографічні методи засновані на використанні можливості різних речовин до вибіркової сорбції; радіометричні методи засновані на вимірюванні радіоактивних властивостей речовин; термічні методи засновані на вимірюванні теплових ефектів відповідних процесів; мас-спектрометричні засновані на вивченні іонізованих фрагментів речовин [1]. Складність вивчення інструментальних методів аналізу лікарських засобів в умовах змішаної форми навчання полягає в обмеженості часу лабораторного дослідження і відсутності віддаленого доступу до апаратного забезпечення.

Навчитися знаходити та розраховувати основні характеристики поглинання світлового випромінювання, здійснювати розрахунки з фотометричного визначення концентрації речовин; навчитися визначати концентрацію речовин в забарвлених розчинах за допомогою колориметру фотоелектричного концентраційного КФК-2 за калібрувальним графіком та розрахунковими методами, обґрунтовано обирати фотометричні реакції та оптимальні умови проведення фотометричних визначень – стає можливим і в умовах пандемії, а саме за рахунок використання хмарних симуляторів та тренажерів навчання. Нами досліджено декілька додатків на пристрої

Android і iOS, зокрема ті, що дають змогу оволодіти технікою вимірювання оптичної густини розчинів за допомогою колориметра фотоелектричного концентраційного КФК-2.

В ході дослідження виокремлено наступні додатки, що сприяють покращенню візуалізації фізико-хімічних процесів: симулятор спектроскопії [5], тренажер титриметричного визначення [4], додаток фіксації кінцевої точки титрування [2], інтерактивні вправи з природничих наук [3], хімічний калькулятор для обчислення мас та розведень [6].

Використання хмарних тренажерів та симуляторів у фармацевтичній освіті важко переоцінити, здобувачам освіти фармацевтичної галузі слід володіти сучасними фізико-хімічними методами аналізу, що засновані на використанні залежності між вимірюваними фізичними властивостями речовин та їх якісним та кількісним складом. Для набуття практичного досвіду майбутнім фармацевтам слід оволодіти не тільки технікою проведення вимірювання, але й обґрунтовано обирати оптимальний метод дослідження кількісного вмісту. Навчання фахівців в умовах змішаної освіти передбачає використання сучасних імітаторів хімічних та фізико-хімічних процесів, комп'ютерних програм і тренажерів-додатків. Спеціальні імітаційні програми дають змогу застосовувати різні алгоритми, враховуючи хімічні особливості лікарських засобів та навчальні цілі практичних занять фармацевтичної хімії. Тренажери-додатки надають візуалізацію отриманим теоретичним знанням оптичних та радіоактивних властивостей речовин, електрохімічних властивостей систем, іонізованих фрагментів речовин тощо. Завдяки сучасним технологіям можна неодноразово проводити кількісне визначення без затрат хімічних реактивів та допоміжних засобів.

Список використаних джерел:

1. Державна Фармакопея України: в 3 т. / ДП Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів. 2-е вид. Х. : Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2015. Т. 1. 1128 с.
2. Додаток для визначення кінцевої точки титрування за кольором. URL: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.color.Titration_ColorCam
3. Інтерактивні вправи з природничих наук. URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=org.kiwix.kiwixcustomphet>
4. Тренажер титриметричного визначення. URL: <http://faculty.concordia.ca/bird/javascript/titration/titration-js.html>
5. Симулятор спектроскопії. URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.chrysalis.labsimulator>
6. Хімічний калькулятор (обчислення мас та розведень). URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.cooloy.SolutionCalculator>

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ**Szymon Świontek***AGH University of Science and Technology,
Faculty of Materials Science and Ceramics***GLASS AND GLASS-CERAMICS FOR HIGH ENERGY DOSE
DOSIMETRY APPLICATIONS**

Abstract. The newest experimental results on the thermoluminescent (TL) properties of glassy and crystalline materials will be provided. In particular, the information on the ranges of the linear response to the dose of ionizing radiation and on the temperature positions of the thermoluminescent peaks depending on the doping concentration with rare earth elements for selected crystalline and glassy products. Additionally, the stability of dosimetric information storage (fading) for selected materials and the optimal concentration of admixtures that cause the highest thermoluminescent response for a given type of material will be characterized. Moreover, the influence of modifiers addition on the selected physico-chemical properties of borate and phosphate glasses will be described.

Introduction. Thermoluminescent dosimetry is a science which deals with measuring doses of ionizing radiation with the use of TL detectors. Thermoluminescence (TL) dosimetric studies have significant impact on many fields useful in the ordinary life such as: radiotherapy, nuclear medicine diagnosis, radioisotope power systems, radiation processing of food, geological and archaeological dating methods. Moreover, the thermoluminescent materials are used in measurements of terrestrial and cosmic radiation or radionuclide sources.

The phenomenon of thermoluminescence depends on the light emission as a result of heating a sample that was previously exposed to ionizing radiation. The luminescence mechanism in this case can be considered as phosphorescence caused by increasing temperature. The light emission can be observed directly during the first heating process. Luminescence can also be observed again after radiation exposure of a specific wavelength. The phenomenon of thermoluminescence occurs mainly in dielectrics but also in organic materials.

The thermally stimulated luminescence (TL) can be used to determine the optic properties of the glasses under study with radiation doses. The process of irradiation might induce the displacement of lattice atoms or electron defects which include the changes in the valence state of network, modifier or impurity atoms. Moreover, the changes in the glow curve shape can be used to

deduce the damage created by the high radiation to the thermoluminescent material. The extent of disorderness in glass network can be deduced from Urbach energy (Urbach tail) which described the localized states present in the bandgap. During irradiation, atoms get ionized as the bound electrons interact with high energy particles. This interaction leads to the generation of electron-hole pairs which got trapped at structure defects or glass impurities having energy states within the forbidden band. As the result of ionization process, the electron-hole pairs in the glass structure are generated after exposing to ionizing radiation. To a large extent, all types of radiation defects are related to either excess or deficiency of oxygen atoms in the amorphous matrix. Therefore, when heat or light stimulate the structure of the glass, the recombination of charges results in luminescence.

The common statement of the TL peak temperatures for different glass systems is presented in the Figure 1. The colors of the symbols, with which the appropriate dopants from the lanthanide group are marked, correspond to the luminescence emission colors.

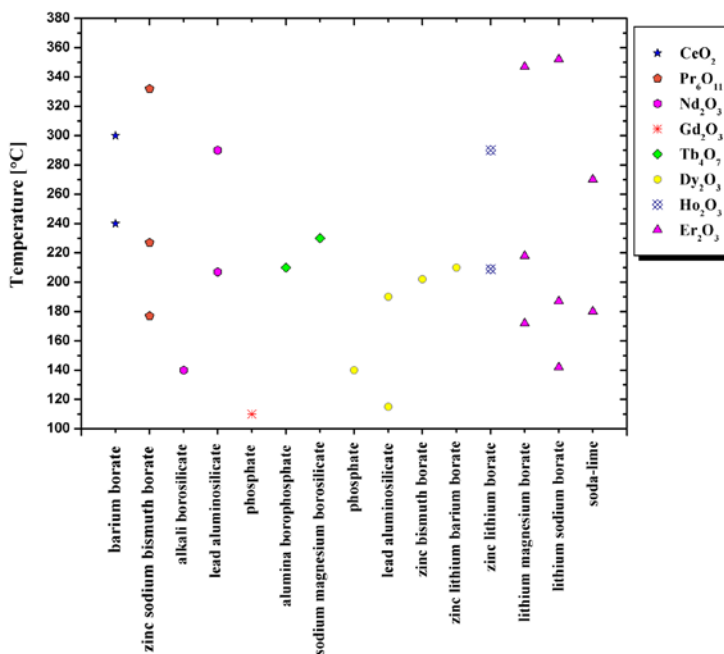

Figure 1. The juxtaposition of the temperatures for the thermoluminescence peak maxima based on various glass systems data

The ranges of rare-earth dopant concentration for various glass systems from Figure 1 are presented in the Figure 2. The legend's markings correspond to the concentration that induces the maximum luminescence signal for a given glass.

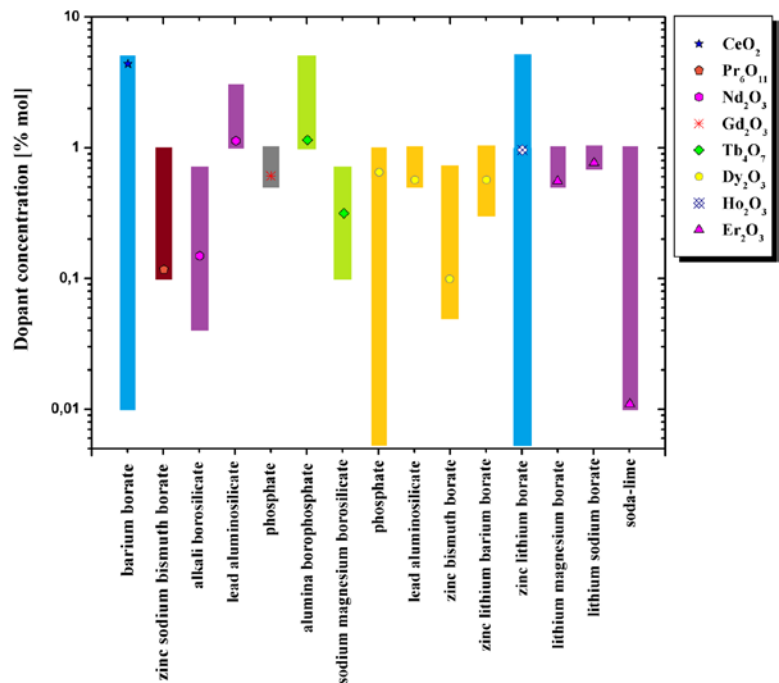

Figure 2. The ranges of rare-earth dopant concentration for various glass systems data. The legend's markings correspond to the concentration that induces the maximum luminescence signal for a given glass

Source: all figures made by author

Веснянка А.В.

студентка,

Науковий керівник: Нарихнюк Н.Ю.

викладач математики вищої категорії,

КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

РОЛЬ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У ФОРМУВАННІ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

*У грі дитина живе, і сліди цього життя
залишаються в ній глибше, ніж сліди
справжнього життя.*

К. Д. Ушинський

Формування математичної компетентності, розвиток мислительських процесів, виховання інтересу до математичних знань, умінь та навичок молодших школярів сьогодні неможливе без такого важливого засобу, як гра. Дитина фактично входить у світ дорослих через гру. Гра – це її біологічна потреба, гра – це праця, гра – це навчання. Тому учителі початкової школи повинні пам'ятати, що саме гра найкраще розкриває індивідуальні якості, можливості, здібності кожного школяра [2].

Про роль дидактичних ігор в освітньому процесі написано багато праць видатними педагогами П. Блонським, А. Макаренком, В. Сухомлинським, В. Сорокою, Г. Росинським, С. Щацьким та іншими. Практичне застосування дидактичних ігор у навчальному процесі можна побачити в роботах М. Кларіна, В. Коваленка, О. Микитина, М. Перова, Л. Сухарева та інших.

Сучасна школа має озброїти здобувачів освіти не лише знаннями, вміннями, навичками, а методами творчої розумової і практичної діяльності. Навчання – складний і діалектико-суперечливий процес. У ньому поєднується три взаємопов'язані компоненти: зміст навчання (програм і підручників, наочних і дидактичних посібників, ігрові цікаві завдання з предмету), викладання (педагогічна діяльність учителя), учіння (навчально-пізнавальна діяльність школярів) [1].

Саме тому зміст, структура уроку у Новій українській школі повинні сприяти удосконаленню кожного із цих компонентів. Зміст підручника доповнюється різноманітними дидактичними матеріалами, системою

ігрових і цікавих завдань. Викладання вчителя має бути зрозумілим, доступним, творчим із захопленням, із переборенням труднощів. Учіння дітей – привабливим, радісним. Тому, природно, не відривати першокласників від гри, ігрових ситуацій і цікавих вправ, а навчати їх, особливо на перших порах, через гру, ігрові ситуації і цікаві вправи. Роль учителя – уміти вчити дітей, граючись і думаючи [4].

Дидактична математична гра повинна тісно поєднуватися з працею на уроці, не відволікати, а сприяти підвищенню розумової діяльності школярів. Для дітей під час гри по іншому йде сприйняття нового матеріалу, адже школярі самі стають дослідниками математичних завдань і чітко розуміють необхідність вивчення теми. Поряд з цим, у грі задіяний кожен школяр і підвищується самооцінка кожного з них, вони самі можуть оцінити набуті досягнення, бачать помилки над якими необхідно ще попрацювати. У дидактичних іграх діти спостерігають, класифікують предмети за певними ознаками, виконують аналіз і синтез, абстрагуються від несуттєвих ознак, роблять узагальнення [3]. Багато ігор вимагають уміння висловлювати свою думку у зв'язаній і зрозумілій формі, використовувати математичну термінологію. Крім того, цікаві задачі сприяють підвищенню інтересу до вивчення математики, свідомому засвоєнню математичних понять, стимулюють активність здобувачів освіти, виховують у них навички самостійної роботи, вміння раціонально і творчо виконувати завдання, самостійно застосовувати знання. Правила гри повинні бути простими, математичний зміст матеріалу – доступний. Грою охоплюються всі діти у класі і активно працюють, щоб не втратити інтересу до гри [2].

Сучасна дидактика, звертаючись до ігрових форм навчання та цікавих задач з математики, справедливо вбачає в них можливості ефективної взаємодії педагога та здобувачів освіти, продуктивної форми їх спілкування з наявними елементами змагання, безпосередності, природного інтересу. Граючи, діти вчитимуться лічити, обчислювати, розв'язувати задачі, конструювати, порівнювати, узагальнювати, класифікувати, робити самостійні висновки, обґрунтовувати їх. В іграх математичного змісту ставляться конкретні завдання. Так, якщо на уроці школярі ознайомлюються з принципом утворення будь якого числа, то й дидактична гра підпорядковується цій меті, сприяючи розв'язанню поставленого завдання. Якщо спочатку школяр зацікавиться лише грою то його дуже швидко зацікавить пов'язаний з нею матеріал, у нього виникне потреба вивчити, зрозуміти, запам'ятати його. Не забуваємо і про те, що гра є ефективним засобом формування особистості школяра, його морально-вольових якостей, в грі реалізується потреба впливу на світ [3].

А. Макаренко зазначав, що гра має важливе значення в житті кожної дитини – якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається, перш за все, в грі [2].

Ігрові методики теж позитивно впливають на моральний клімат у відносинах між педагогом та здобувачем освіти, на міжособистісні стосунки школярів [4].

Суть дидактичної гри полягає в розв'язуванні пізнавальних завдань, сформульованих в цікавій, привабливій і популярній формі. Це дає змогу вчителю добитися розуміння математичних понять і, отже, зацікавити школярів математикою. Педагоги початкової школи повинні пам'ятати, що діти втрачають інтерес до вивчення математики, якщо вчитель не використовує при вивченні предмета ігрові методики. Здобуті школярами міцні знання перетворюються у переконання тільки тоді, коли вони є результатом свідомої самостійної роботи. Отже, вчителю важливо застосовувати на практиці такі методичні прийоми, які б збуджували мислення школярів, підводили їх до самостійних пошуків, висновків та узагальнень.

Список використаних джерел:

1. Скріпниченко Л.М. Формування математичної компетентності молодших школярів на основі діяльнісного підходу. URL: <https://genezum.org/library/formuvannya-matematichnoi-kompetentnosti-molodshyh-shkolyariv-na-osnovi-diyalnisnogo-pidhodu> (дата звернення: 25.05.2021).
2. Особливості використання дидактичних ігор на уроках математики. URL: <https://genezum.org/library/formuvannya-matematichnoi-kompetentnosti-molodshyh-shkolyariv-na-osnovi-diyalnisnogo-pidhodu> (дата звернення: 25.05.2021).
3. Наумович І.І. дидактичні ігри на уроках математики. URL: <https://naurok.com.ua/didaktichni-igri-na-urokah-matematiki-23711.html> (дата звернення: 25.05.2021).
4. Гринчук В. М. Методичні основи застосування дидактичної гри на уроках математики в початковій школі. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78394552.pdf> (дата звернення: 25.05.2021).

Шефер В.М.

студент;

Токовило Т.С.

асистент,

Херсонська державна морська академія

МАТЕМАТИЧНИЙ РОЗРАХУНОК ОРТОДРОМІЇ

Математичний розрахунок ортодромії дає хорошу точність, але пов'язаний з громіздкими обчисленнями. Тому іноді ортодромії наносять на польотну карту за допомогою навігаційного глобуса або сітки, складеної в центральній полярній проекції, на якій ортодромія для будь-яких відстаней зображається прямою лінією. Використовуючи цю властивість сітки, можна зробити графічний розрахунок ортодромії. Для цього на сітці з'єднують початкову та кінцеву точки ортодромії прямою лінією. На цій прямій намічають проміжні точки. Потім за координатами переносять їх на польотну карту і через отримані на польотній карті точки проводять ортодромії.

Ортодромії називається лінія найкоротшої відстані між двома точками на земній поверхні. У перекладі з грецької мови ортос – прямий, дромос – прохід, біг. Ортодромія є дугою великого кола, площина якого проходить через центр земної кулі і дві задані точки на поверхні земної кулі. Меридіани є ортодромії, що з'єднують північний і південний географічні полюси, – це окремі випадки ортодромії. У загальному випадку ортодромія перетинає меридіани під різними, нерівними між собою кутами [1, с. 16].

Ортодромія має такі властивості:

- 1) є лінією найкоротшої відстані між двома точками на поверхні земної кулі;
- 2) перетинає меридіани під різними, нерівними між собою кутами внаслідок сходження меридіанів у полюсів.

Екватор і меридіани є окремими випадками ортодромії. Через дві точки на земній поверхні, розташовані нема на протилежних кінцях прямої, що проходить через центр Землі, можна провести тільки одну ортодромії. Домовилися шлях літака по ортодромії називати ортодроміческое, а напрямок польоту по ортодромії вказувати ортодромічним колійним кутом (ОПК), укладеним між північним напрямком меридіана і лінією заданого шляху в початковій точці ортодромії.

Політ по ортодромії за допомогою магнітного компаса виконати не можна, так як в цьому випадку необхідно було б змінювати напрямок польоту літака від меридіана до меридіана, що здійснити практично неможливо. Тому такий політ виконується за допомогою спеціальних курсових приладів – гирополукомпасу або курсової системи [1, с. 16].

На картах в гномоніческой проекції – пряма лінія.

При курсі судна 0° (180°) – локсодроми і ортодромія «зливаються» в одну лінію, збігається з географічним меридіаном.

При курсі судна 90° (270°) при $\varphi = 0^\circ$ – також «зливаються» в одну лінію, збігається із земним екватором.

При плаванні судна на великі відстані (тисячі миль) економно плисти по ортодромії, так як це – найкоротша відстань між заданими точками.

Розглянемо задачу.

Визначити найкоротшу відстань (ортодромію) між двома точками $M_1(52^\circ 11'; 49^\circ 30')$ та $M_2(58^\circ 17'; 55^\circ 36')$, що лежить у північній частині земної кулі ($R=6370$ км).

Розв'язок. Розглянемо сферичний трикутник M_1PM_2 . Тут P – полюс, PM_1P та PM_2P – меридіани, що проходять відповідно через точки M_1 та M_2 , M_1M_2 – дуга великого кола, що проходить через точки M_1 та M_2 . Дуга M_1M_2 визначає найкоротшу відстань між точками M_1 та M_2 .

У цьому трикутнику кути:

$\angle M_1PM_2 = \Delta\lambda$; а сторони $M_1P = 90^\circ - \varphi_1$ та $PM_2 = 90^\circ - \varphi_2$.

Різниця довгот:

$\Delta\lambda = \lambda_2 - \lambda_1 = 55^\circ 36' - 49^\circ 30' = 6^\circ 06'$

Для визначення ортодромії M_1M_2 скористаємось формулою косинуса сторони сферичного трикутника:

$\cos a = \cos b \cos c + \sin b \sin c \cos A$.

У даному випадку формула набуває вигляду:

$\cos M_1M_2 = \cos(90^\circ - \varphi_1) \cos(90^\circ - \varphi_2) + \sin(90^\circ - \varphi_1) \sin(90^\circ - \varphi_2) \cos \Delta\lambda$;

$\cos M_1M_2 = \sin \varphi_1 \sin \varphi_2 + \cos \varphi_1 \cos \varphi_2 \cos \Delta\lambda$.

Обчислення:

$\Delta\lambda = 6^\circ,1$; $\cos \Delta\lambda = 0,9943379$;

$\varphi_1 = 52^\circ,183333$; $\sin \varphi_1 = 0,789977$; $\cos \varphi_1 = 0,613137$;

$\varphi_2 = 58^\circ,283333$; $\sin \varphi_2 = 0,850658$; $\cos \varphi_2 = 0,525719$;

$\cos M_1M_2 = 0,992513$; $M_1M_2 = 7^\circ,015608$;

$M_1M_2 = 0,122445$ (рад);

$M_1M_2 = R \times 0,122445 = 6370 \times 0,122445 = 780$ (км)

Список використаних джерел:

1. Вагушенко Л.Л. Судові навігаційно-інформаційні системи. Одеса, 2004. 302 с.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Бережна Я.Л.

студентка,

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С. Сковороди

АЕРОБІКА З ЕЛЕМЕНТАМИ БОЙОВИХ МИСТЕЦТВ ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ ОЗДОРОВЧОГО ФІТНЕСУ

Останнім часом в Україні спостерігається стійка тенденція погіршення стану здоров'я населення. Аналіз дослідниками факторів, що обумовлюють виникнення у молоді різних патологічних станів, свідчить про недоліки у фізичному вихованні, низький рівень медичного обслуговування, нераціональне харчування, недостатню рухову активність [1; 2].

Перспективним напрямом у вирішенні даної проблеми є використання у процесі фізичного виховання популярних видів рухової активності. Заняття аеробікою ефективно впливають на корекцію будови тіла, маси тіла, сприяють гармонізації фізичного розвитку, поліпшенню функціонального стану систем організму [3; 4].

Сьогодні існують різні види занять з оздоровчої аеробіки, під час яких використовують елементи бойових мистецтв. Основними видати є:

Кі-бо – вид аеробіки, який включає в себе тхеквондо, карате та кікбоксинг. Для занять з Кі-Бо не потрібна спеціальна фізична підготовка. Головним в тренуванні є заняття на дихання, аналогічні пілатесу [5]. Заняття з бойової аеробіки розвивають силу і витривалість, а також допомагають сформувати гнучкість в рухах, позбавитись від зайвої ваги, покращити самопочуття. За сприянням східних вмін можна засвоїти навички самооборони. Для заняття аеробікою не існує вікових обмежень. Рекомендована частота тренувань – два-три рази на тиждень. Основні рухи аеробіки складають махи руками і ногами. Спочатку новачки відпрацьовують окремі елементи вправ, а поступово ці вправи складаються в єдину систему рухів.

Бодікомбат. Сучасний напрям аеробіки з елементами бойових мистецтв (карате, кікбоксінга, тайчі, таеквандо) та продуктивний засіб тренування кардіо-респіраторної системи [5, с. 54]. На заняттях використовується характерна техніка виконання вправ: ударів ногами та руками, стрибків, кидків, підсічок, падінь, загально-розвиваючих вправ

та базових рухів оздоровчої аеробіки. Це забезпечує формування стійкості, сили, координації.

Тай-бо – це різновид аеробіки, основними складовими якого є елементи кікбоксінга і тхеквондо. Звідси походить назва за первими літерами – taekwondo і boxing. Заняття проводяться в швидкому темпі під ритмічну музику. Перший тренувальний центр з тай – бо було відкрито у 1989 році в США у Каліфорнії. Ідея поєднати танці та східні единоборства належить американському актору та чемпіону зі східних единоборств Біллі Бленксу, який одного разу під час тренування включив ритмічну музику і почав танцювати з використанням рухів зі східних единоборств. Вже через 10 хвилин він відчув себе втомленим. Це зародило думку про створення інтенсивної фітнес – програми. Дуже стрімко тайбо-фітнес розповсюдився у світі. До переваг даного виду аеробіки дослідники відносять:

- оздоровчий ефект (розвиток витривалості, зміцнення серцевого м'язу і судів, попередження розвитку атеросклерозу та цукрового діабету);

- підтягнуте тіло (м'язи рук, спини, груді, плечового поясу, сильні і красиві ноги та сідниці, подтягується прес);

- формування впевненості в собі (завдяки складовим східних единоборств формується швидкість реакції, з'являється відмінна координація рухів, збільшення сили, розвиток навичок самооборони);

- сильний метод схуднення. За одне тренування в середньому використовується 800 ккал.

А-бокс – цей вид оздоровчої аеробіки з'явився нещодавно (20 років тому). Ідея його впровадження належить Івон Лінн, екс-чемпіонці світу з контактного бою. А-бокс поєднує в собі аеробіку та бойові мистецтва. Завдяки швидкісній роботі м'язів, високої інтенсивності занять коректно та швидко відбувається тонізація м'язів, розвивається витривалість, спритність [6, с. 54]. На заняттях з цих видів можна позбавитися психічного напруження та агресії.

Отже, аеробіка з елементами бойових мистецтв є ефективним засобом тренування всіх частин тіла. Заняття є ефективними в першу чергу для схуднення (через високу інтенсивність та спалювання значної кількості калорій), сприяють розвитку гнучкості, спритності та координації.

Список використаних джерел:

1. Кравчук Т.М., Санжарова Н.М., Голенкова Ю.В. Особливості функціонального стану студенток у процесі занять оздоровчою аеробікою. *Вісник Чернівецького національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2014. № 118(3). С. 141–144.

2. Данилевич М.В. Грибовська І.Б., Веретко І.А. Вплив занять різними видами оздоровчої аеробіки на фізичний стан жінок. *Сучасні проблеми розвитку теорії та методики гімнастики : Збірник наукових матеріалів*. Львів, 2006. С. 44–48.

3. Іваночко В.В. Фітнес, як засіб оздоровлення : метод. матеріали. Львів : Вид-во Львівської комерційної академії, 2004. 20 с.

4. Санжарова Н.М., Огарь Г.О., Кравчук Т.М., Голенкова Ю.В., Рядинська І.А. Теорія і методика викладання спортивних єдиноборств в системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Єдиноборства*. 2017. 2/10. С. 57–60.

5. Синиця С., Шестерова Л. Оздоровча аеробіка. Спортивно-педагогічне вдосконалення. Полтава, 2010. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4073/1/Sinica1.pdf>

6. Воловик Н.І. Сучасні програми оздоровчого фітнесу. Київ, 2015. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18980/Volovik%20N.pdf;jsessionid=1C072B1659B5FB052001F27191F1AD56?sequence=1>

Євтушенко О.В.

аспірант,

*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського*

ГОЛОВНІ ВІДМІННОСТІ ПЛАНУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ СПОРТСМЕНІВ

Особливістю сучасного розвитку фізичної культури і спорту є швидке зростання обсягів та інтенсивності тренувальних і змагальних фізичних навантажень, які постають потужним фактором, що стимулює адаптаційні процеси і забезпечує підвищення спеціальної підготовки спортсменів [1, с. 27; 2, с. 114].

Під технологічним навантаженням у спортивному тренуванні слід розуміти вплив фізичних вправ на організм спортсменів, що викликають активну реакцію його функціональних систем. Інтенсивність, величина і спрямованість адаптаційних процесів в організмі спортсмена визначаються характером та величиною навантажень. Нарощування обсягу та інтенсивності навантажень призводить до зростання кількості травм і захворювань, перш за все, опорно-рухового апарату і серцево-судинної системи [3].

У проведених дослідженнях з планування технологічного навантаження основна увага приділяється індивідуальним тренувальним завданням, спрямованим на доведення до досконалості виконання

обраних завдань. Пропоновані завдання передбачають широке застосування комплексу засобів, включаючи спеціальні проблемні лекції, вправи з тактичної підготовки, а також розгляд відеоматеріалів про особливості конкретного виду спорту, системи підготовки та видам змагань. Застосування методичних прийомів підвищує розвиток опорно-рухової системи, точності рухів, в тому числі просте повторення, суміжні завдання, контрастні завдання [4; 5, с. 15]. На перед змагальному етапі переважно використовувався метод полегшених умов виконання технічних дій, а також акцентована увага на вдосконаленні проведення спеціальних заходів. Протягом досліджень ми постійно контролювали та аналізували особливості формування спеціальних здібностей спортсменів, зорові, тактильні та м'язово-рухові відчуття і сприйняття, та спів ставляли з результатом фактичного виконання рухових дій.

Всі наші дослідження проводилися паралельно в двох групах: експериментальної та контрольної. У підготовчій частині використовувалися наступні вправи: біг зі зміною напрямку по візуальному сигналу; виконання вправ в русі зміни по візуальному сигналу. В основній частині заняття використовувалося виконання вправ в умовах дефіциту часу; навчальні поєдинки в умовах перешкод із застосуванням змінних факторів. Особливістю тренування експериментальної групи було виконання зазначених вправ і технічних прийомів в режимі високої інтенсивності на фоні втоми, тобто в кінці основної частини заняття [6, с. 37].

У процесі організації психологічної підготовки висококваліфікованих спортсменів застосовувалися такі методичні прийоми, як: формування позитивного ставлення до негативного і позитивного результату, отриманого в процесі змагального поєдинку; вивчення індивідуальних особливостей суперника і розробка на цій основі програми підготовки; підвищення мотивації для вдосконалення відстаючих сторін підготовленості. Засобами психологічної підготовки були групові та індивідуальні тренінги.

В процесі занять були заплановані і проведені технічні та тактичні дії, а також проведена змістовна оцінка стратегії поведінки кожного зі спортсменів. Цей методичний прийом сприяв формуванню теоретичних і практичних знань, що забезпечили якісне оволодіння техніко-тактичними прийомами змагальної діяльності.

Для підвищення ефективності підготовки спортсменів розроблена комплексна методика, яка включає широке коло різних педагогічних дій: адекватне використання педагогічних засобів і методичних прийомів у навчально-тренувальному процесі, діагностику рухових здібностей, психофізіологічного стану та ефективності змагальних дій. В результаті

психолого-педагогічних заходів, що проводилися як в контрольних, так і експериментальних групах, покращилися показники простої моторно-зорової реакції.

Анкетування і аналіз отриманих результатів дозволив виявити, що основним критерієм планування інтегральної тренувального навантаження є регулювання обсягів та інтенсивності технологічного навантаження в процесі розвитку фізичних якостей і вдосконалення техніко-тактичних дій, а також застосування різних режимів роботи в процесі проведення ігрових вправ.

Впровадження інноваційної технології планування технологічного навантаження на етапах річного циклу підготовки кваліфікованих спортсменів забезпечує підвищення спортивної підготовленості гравців різних видів спорту і сприяє досягненню високих спортивних результатів в процесі змагальної діяльності.

Результати дослідження рекомендується використовувати при розробці тренувальних програм на етапах підготовки, з метою ефективного планування технологічного навантаження для підготовки спортсменів з різних видів спорту.

Список використаних джерел:

1. Костюкевич В., Щепотина Н. Модельные тренировочные задания как инструмент построения тренировочного процесса спортсменов командных игровых видов спорта. *Наука в олимпийском спорте*. 2016. № 2. С. 24–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NOS_2016_2_3 (дата звернення: 27.06.2021).
2. Данилевич М. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до рекреаційно-оздоровчої діяльності: теоретико-методичний аспект : монографія. Львів : ЛА «Піраміда», 2018. 460 с.
3. Джуринський П. Б. Технологічний концепт процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2015. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2015_1_6 (дата звернення: 04.07.2021).
4. Антипов П. Л. Самообразование студентов вузов в контексте новой парадигмы образования. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/samoobrazovanie-studentov-vuzov-v-kontekste-novoy-paradigmy-obrazovaniya> (дата звернення: 02.07.2021).
5. Антошкіна Л. І. Компетентнісний підхід в сучасній освіті. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 3. С. 14–16.
6. Волощук І. П. Формування професійної компетентності студентів ВНЗ: компетентнісний підхід. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 3. С. 34–38.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Голубовська О.В.

магістр філософії, асистент,

*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ СВОБОДИ ВОЛІ

Воля самий головний і специфічний акт прагнення, притаманний людській особистості. Цей акт невинно супроводжує всі наші рішення, обумовлюючи всі інші прагнення і сам є обумовлений ними. Більш того, він надає остаточний сенс репрезентативним актам, переводячи їх у дію. Проте деякі сучасні психологи і філософи надали би перевагу уникненню такого найменування як воля. Вони вважають, що явище, яке ми зазвичай і традиційно називаємо волею, насправді являє собою всього лише комплекс чуттєвих прагнень (сенсуалісти будь-якого типу), більш чи менш сублімовані несвідомі або підсвідомі потяги (фрейдисти), необхідні поєднання феноменів (асоціативісти), спосіб самозахисту від невпевненості в тому, що стосується релігії (У. Джеймс, Унамуно), соціальний тиск (Дюркгейм) або, зрештою, нескладні фрагментарні імпульси, які виникають всередині нас і не піддаються інтерпретації зважаючи на свою безглуздість (постмодерністи).

Однак, неупереджений і об'єктивний аналіз з усією очевидністю показує, що всі нормальні люди володіють здатністю приймати рішення, спираючись на інтелектуальне пізнання реальності. Саме цю здатність ми називаємо волею [2, с. 247].

Як стверджує Манфред Рідель, про «свободу» говорити легко, та важко звітувати про неї, особливо в наш час, коли це поняття здається надто «засмиканим». «Свобода» аж ніяк не є паролем, це передусім – проблема. Вона є проблемою у багатьох сенсах: поняттєво – як емпірична, теоретично – як практична (етична). Проблемою поняттєвою вона є внаслідок багатозначності вживання цього слова; емпіричною проблемою – через неадекватність організації деякого досвіду; теоретичною проблемою вона стає у разі намагання розв'язувати питання про свободу, не звертаючись до інших питань. Але вона, водночас, є практичною проблемою, оскільки відповідь на неї, мабуть, криється радше не в царині мислення, а в царині дії – практики, котра, однак, найчастіше є саме втіленням несвободи. Ми не певні, чи можна

взагалі розв'язати це питання. Але ми напевно знаємо, що, по-перше, цього питання не можна уникнути, а по-друге, що в наш час воно ставиться зовсім інакше, ніж в усі попередні епохи.

Разом з тим, особливий спосіб постановки питання свободи не є характерною рисою лише нашого часу. Адже свобода належить до проблем, яким притаманний часовий вимір, тобто філософське тлумачення свободи є неможливим поза виникненням завжди нових, актуальних (теоретично несвободних) її мотивацій, що привносять (у тому чи іншому сенсі) елементи проблематичності в саму можливість чи реальність свободи. Таким чином, ми доходимо до визнання, що сьогодні проблема свободи загострюється до апорії: до заперечення свободи у самому її понятті [3, с. 68–69].

Що таке свобода, на думку Манфреда Ріделя, не можна вирішити, виходячи з неї самої, шляхом рефлексії над цим поняттям. Коли ж поняттєва рефлексія є по-справжньому рішучою, тобто сягає витоків означеної апорії, вона неминуче наштовхується на поняття відповідальності. Це поняття, як він вважає, є не лише логічно всеохоплюючим, але й предметно засадничим поняттям [3, с. 69].

Свобода волі – здатність суб'єкта вільно визначати сутнісні підстави власного воління; своєрідна похідна від волі загалом, що уможливорює морально-етичну значущість останньої. Філософська проблема свободи волі висуває питання не про те, як людині «дати волю» власній волі (що можна вважати лише однією з граничних її інтерпретацій), а про передбачувану в людині здатність бути вільною від примусовості власної волі і, отже, вільно і відповідально обирати власні мотиви і цінності і, зрештою, власне діюче «Я». Проблема свободи волі не торкається можливості реалізації самої дії суб'єкта на підставі наявного волевияву; йдеться лише про самий цей волевияв і його внутрішні підстави. Цілком очевидно, що людина, яка не є вільною відносно власного воління, нездатна й відповідати за свої дії, не є їхнім «автором», що підриває основи людської духовності й моралі. Справжня свобода волі як здатність людини обирати власне воління передбачає не байдужість до конкретного змісту останнього (т.зв. *liberum arbitrium indifferentiae*), а глибину й багатомірність самої людської суб'єктивності [5, с. 571–572].

Відкинути свободу волі означає жити у стані неусувної логічної непослідовності. Кожний, хто відкидає свободу волі, визнає такий загальний теоретичний погляд на людей, якому він суперечить кожним своїм заздалегідь запланованим словом та вчинком. В абстрактному описі людина, що відкидає свободу волі, може здаватися радше комічною постаттю. Зазвичай ми вважаємо комічною людину, яка спростовує власні слова власними вчинками [4, с. 247].

Кожен, хто заперечує існування свободи волі, неминуче мусить суперечити собі з одноманітною регулярністю. Така людина може вважатися не комічною постаттю, а радше своєрідним філософським героєм, надто якщо ми визнаємо її підстави для заперечення свободи волі. Безумовно, і сама ця людина буде схильна бачити себе якраз у цьому світлі.

Логічними наслідками заперечення свободи волі є твердження про те, що якщо ми не маємо свободи волі, немає такої речі, як моральна відповідальність [4, с. 248].

Без свободи волі немає моральної відповідальності. Якщо моральна відповідальність існує, дехто морально відповідальний за щось, що він зробив, або за щось, чого він не зробив. Бути морально відповідальним за власну дію чи бездіяльність зонайменше означає бути спроможним вчинити інакше, хай би що при цьому малосся на увазі; але бути спроможним вчинити інакше і означає мати свободу волі. Отже, якщо ніхто не має свободи волі, моральної відповідальності не існує [4, с. 249–250].

Пітер ван Інваген наводить три неспростовні принципи щодо спроможності та відповідальності:

1. Особа є морально відповідальною за невчинення певної дії лише, якщо вона могла запобігти цій дії.

2. Особа є морально відповідальною за певну подію-партикуляцію лише, якщо вона могла їй запобігти.

3. Особа є морально відповідальною за певний стан справ лише, якщо (цей стан справ наявний, і) вона могла запобігти його наявності.

На підставі цих трьох принципів він стверджує, що моральна відповідальність передбачає свободу волі. Тобто виводить з цих трьох принципів такий висновок: теза, що є моральна відповідальність, має наслідком тезу свободи волі. При цьому під «тезою, що є моральна відповідальність» він має на увазі тезу, що дехто є морально відповідальним за дещо – якусь дію, подію, стан справ. А під «тезою свободи волі» – тезу про те, що більшість людей (якщо не всі) дуже часто (якщо не завжди) перебувають у такій позиції: коли вони обирають між різними взаємно несумісними напрямками дії, кожен із цих напрямів дії є таким, що вони можуть (спроможні, здатні) його обрати [4, с. 274–275].

Моральна відповідальність має, водночас, особисту й соціальну основу. Вона полягає не в ігноруванні існуючого стану речей, а в можливому в його межах спілкуванні з іншими людьми. «Основа» визначеної таким чином відповідальності полягає, перш за все, у повазі людської гідності особи. «Морально» перебирати відповідальність на себе (в усякому випадку, коли можлива особиста участь у тій чи іншій події життя) здатен кожен із нас; тобто кожна людина може усвідомлювати себе відповідальною і, в цьому розумінні, вільною.

Дійсність відповідальності ґрунтується, зрештою, на можливій для людини свободі. Розуміння межі нашої свободи впливає на розуміння межі нашої відповідальності [3, с. 82].

Вільне за вибором рішення моральної людини діє з глибини її внутрішньої природи, тому що постійними і пануючими мотивами в ній є мотиви етичні. Між свободою вибору і моральною свободою немає ні необхідної згоди, ні необхідного протиріччя. Чим далі вони розходяться, тим нижче стоїть етична цінність індивідуума; чим вище розвинута остання, тим більше вони наближуються до свого єднання. На думку Вільгельма Віндельбанда, до тих пір, поки людина приймає те, що її робить морально вільною, за обмеження своєї природної свободи вибору, до тих пір її індивідуальна сутність ще далека від етичного, розумного ідеалу людства [1, с. 99].

Таким чином, підтвердження гіпотетичного припущення про відсутність свободи волі і, відповідно, моральної відповідальності означало б для людини неможливість еволюційного розвитку, деградацію, існування в дисгармонії і відкидало б можливість творчої самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Виндельбанд В. О свободе воли. Минск : Харвест; Минск : АСТ, 2000. 208 с.
2. Карлос Вальверде. Философская антропология. Москва : «Христианская Россия», 2000. 412 с.
3. Манфред Рідель. Свобода і відповідальність. Два засадничих поняття комунікативної етики. *Ситниченко Л. Періоджерела комунікативної філософії*. Київ : Либідь, 1996. С. 68–83.
4. Пітер ван Інваген. Нарис про свободу волі. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. 344 с.
5. Філософський енциклопедичний словник. Київ : «Абрис», 2002. 744 с.

Харченко Н.В.

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач лабораторії морального, громадянського
та міжкультурного виховання,
Інститут проблем виховання
Національної академії педагогічних наук України*

ФЕНОМЕН ВЛАСНОЇ ГІДНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Поняття «власна гідність» є предметом вивчення різних наук: філософії (як пошук місця людини у світі, сенс буття), психології (як невід’ємний аспект самосвідомості, самоповаги, Я-концепції особистості), педагогіки (як необхідний елемент виховання, без якого неможливо говорити про повноцінну, впевнену, самодостатню, високоморальну особистість). Також окремі аспекти даної проблематики висвітлено у соціології, правознавстві, релігієзнавстві.

Витоки питання, пов’язані з розумінням гідності, мають глибинну історико-філософську традицію, яка ілюструє, як змінювалися зміст поняття «гідність» протягом століть, та ставлення до гідності в ієрархії цінностей особистості та суспільства.

Кожна історична епоха пропонувала своє розуміння феномену власної гідності, гідної поведінки, гідної людини. Слід зазначити, що філософія у більшості випадків розглядає гідність через її окремі аспекти та структурні елементи, оскільки дана проблематика не виокремлюється як самостійна, а розчинена у вченнях про загальнофілософські проблеми буття людини і розглядається в контексті різноманітних питань філософії (таких як сенс буття людини, її роль та місце у світі тощо).

Проблема власної гідності була предметом роздумів у вченнях Аристотеля, Демокріта, Сократа, Платона та інших представників давньогрецької філософії. Одним з перших, хто створив символ гідності людини, був Платон, який вважав, що основою гідності має виступати прагнення людини до ідеалу [5].

Інший представник давньогрецької філософії Сократ пов’язував гідність людини із розвитком її самосвідомості і визначав гідність як спроможність людини розумно та гідно розпоряджатися своїм життям, керуючись моральними засадами. Аристотель пов’язував гідність, в першу чергу, з моральним вихованням людини. Власна гідність, на думку філософа, нерозривно пов’язане з «діяльністю душі» людини та

виявляється у гідній поведінці: виважених судженнях, правильних, розумних вчинках [1].

Для вчення стоїків (Зенон, Панетій, Сенека), гідність означає «мужність бути, не дивлячись ні на що». Головний моральний закон для кожної людини – зберегти свою сутність, свою гідність за будь-яких умов [3].

Загалом для античної філософії характерні такі критерії гідності, як незалежність, згода з законом, мужність залишатися собою перед обличчям труднощів та ставлення до інших як до цінності.

Для епохи Відродження є характерним культивування людини, зростає значення індивіда просто в силу його існування. Категорія гідності розглядається у роботах філософів Піко д. Мірандолли, Руссо, Фіхте, Шиллера. Саме епоха Відродження прокладає шлях до того, що, в порівнянні з попередніми епохами, все більша кількість людей отримує право на повагу людської гідності, незалежно від соціального статусу чи статків.

Характерна самоцінність людини у епоху Ренесансу знаходить своє відображення і в українській філософії, де питання гідності також пов'язується із цінністю людини. Це відображено у працях Григорія Сковороди, Юрія Дрогобича, Павла Русина, Станіслава Оріховського, Івана Вишенського, які проповідували ідеї гуманізму, звеличували силу людини та її розуму.

Дослідник Г. Панков, реконструюючи погляд Г. С. Сковороди на цінність людської особистості, виокремлює основну думку мислителя: пізнати істинну людину й стати істинною людиною – ось головна мета виховання благочестя, відповідно до глибокого переконання українського мислителя. Піклування про людину найтісніше пов'язане із піклуванням про її духовність та благочестя. Таке піклування містить у собі як складовий компонент ультимативну вимогу вивільнення людини від несправжніх цінностей, які перешкоджають їй у ствердженні справжньої людської гідності. Філософсько-антропологічна й етична проблематика посідає найсуттєвіше місце у творчості філософа, яку ми досліджуємо, а її осмислення є актуальним щодо сучасних філософських досліджень [4; 6].

Натомість німецька філософія ідентифікує гідність людини з її духовною свободою, наголошуючи, що гідність може бути важким тягарем. Адже гідна поведінка є поведінка належна, коли з усього арсеналу можливостей лише одна з них є гідною. Хоча носій гідності є вільним, але ця свобода означає для неї абсолютну заборону на негідну поведінку. Німецький філософ М. Гайдеггер вважає, що совість вимагає від людини гідного буття, а гідне буття людини – це буття над прірвою, тобто на межі своїх можливостей [2].

Із категорією «цінність» пов'язує гідність і австрійський психолог та філософ В. Франкл. Він відносить гідність до групи цінностей, яка виявляється у ставленні людини до тих факторів, що обмежують її життя. Як зазначає автор, реакція людини на такі обмеження відкриває новий тип цінностей, які відносяться до розряду вищих цінностей. Гідність є духовною основою, на яку людина спирається при подоланні труднощів чи прийнятті рішень. В. Франкл наголошує на значущості ставлення людини до своєї долі: те, як вона ставиться до труднощів, які рішення приймає, прояви її гідності виступають мірою того, наскільки вона відбулася як людина. Саме гідність є тією силою, яка допомагає особистості вибудувати внутрішній стрижень, протиставити себе дійсності і керуватися моральними внутрішніми установками самоповаги та самоцінності незалежно від впливу зовнішніх факторів [7, с. 118]. Таким чином, особистісна гідність стає регулятором поведінки особистості.

Така різноманітність поглядів на досліджуваний феномен не дає можливості сформулювати однозначне визначення, оскільки у різні історичні епохи по-різному визначалась сутність феномену, роль та місце гідності в житті людини. Разом з тим, простежується певна динаміка у розумінні даного феномену: з розвитком моральної самосвідомості суспільства зростає значимість моральних критеріїв гідності та апіорного ставлення до кожної людини як до безумовної цінності.

Відтак, філософських досліджень засвідчує, що для різних історичних епох є характерними різні цінності та різне ставлення до категорії гідність. При цьому формування уявлень про гідність людини пов'язане з відповідями на питання щодо пріоритетних для суспільства цілей та цінностей, морально-етичних норм, сутності цінності людини та її призначення. Розвиток суспільної моральної свідомості відбувається в бік зростання значущості суб'єктних суспільних відносин як критерію оцінки гідності людини, постійно зростає роль моральності як основного критерію гідності.

Список використаних джерел:

1. Античні поетики. Поетика / Арістотель. Про високе / Псевдо-Лонгін. Про поетичне мистецтво / Гораций ; [упоряд. : Мирон Борецький, Василь Зварич ; голов. ред. М. Жук ; ред. Г. Бітківська ; худож. О. Здор ; редкол. : Мирон Борецький, Мирослав Закаложний, Василь Зварич та ін.]. – Київ: Грамота, 2007. – 167 с.
2. Гайдеггер М. Будувати, проживати, мислити // Возняк Т. Тексти та переклади. – Харків: Фоліо, 1998. – 313–332 с.

3. Луцій Анней Сенека. Діалоги / Переклад з латини Андрія Содомори. – Львів: видавництво «Апріорі», 2019. – 320 с.
4. Панков Г. Д. Про людську гідність у вченні Г. С. Сковороди. Культура України. – 2011. – Випуск 34.
5. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. – Київ: Основи, 2000. – 355 с.
6. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. – Київ, 1973.
7. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі / Віктор Франкл / пер. з англ. О. Замойської. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 160 с.

ХІМІЧНІ НАУКИ

Волосата К.І.

студентка,

Науковий керівник: Борщ О.А.

старший викладач,

Державний університет «Одеська політехніка»

АКТУАЛЬНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ХІМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У сучасному світі люди стали споживати велику кількість інформації, але не великими порціями. В освіті так зване кліпове мислення можна компенсувати, змінивши фокус з традиційних форм на мікроосвіту. Такий формат навчання більш привабливий для сучасного покоління, що живе в режимі онлайн. Соціальні мережі привчили молодих людей до поєднання візуального контенту і зручних ігрових форм, і коли все це переноситься на навчання, інформація засвоюється в рази краще.

У навчальному процесі університетів під оптимізацію потрапили самі неефективні види робіт, такі як очні консультації, так як студенти часто приходять до викладачів з питаннями, які самі не змогли вирішити, хоча насправді навіть не розглядали це питання. При відстеженні в сучасних системах викладач має можливість дізнатися хто розбирався в питанні сумлінно, а хто навіть не збирався в ньому розібратися. І перевірка контрольних знань в даній системі може проходити автоматично.

Сукупність традиційних форм аудиторного навчання з елементом навчання, в якому використовуються інформаційні технології називається змішаною освітою.

Змішана освіта складається з ряду моделей, кожна модель має свою мету, потребу та витрати: зміна робочої зони; зміна аудиторій (лабораторій); індивідуальний план; перевернутий клас; гнучкий план; віртуальна модель [2].

Зауважимо, що час роботи з електронним курсом при змішаному навчанні, становить від 30% до 80%. При розробці курсу викладач може сам вибирати які завдання і в якому обсязі необхідно виконати здобувачам освіти.

Однак зауважимо, що змішане навчання не може існувати без адаптивного навчання, так як адаптивне навчання являє собою підхід, який максимально враховує індивідуальні здібності і потреби того, хто навчається. З активним розвитком інформаційних технологій все більше

застосування в сфері освіти знаходять електронні середовища навчання, які дозволяють реалізувати ідеї адаптивного навчання на практиці [4].

Адаптивне навчання з використанням сучасних інформаційних технологій дозволяє істотно скоротити аудиторне навантаження як студента, так і викладача, багаторазово використовувати результати праці останніх у формі електронних освітніх ресурсів, що включають теоретичний матеріал, практичні та тестові завдання.

Адаптивне навчання ґрунтується на безлічі певних і добре апробованих моделей і процесів. Інформація в системах адаптивного навчання необхідна для представлення знань про предметну область і для моделювання поведінки студентів в процесі навчання. Цю інформацію можна розділити на три основні моделі: модель предметної області, модель студента (або групи студентів) і модель адаптації.

В окремих випадках може виникнути необхідність використання моделі груп. Ця модель заснована на ідентифікації груп учнів, які відрізняються загальними властивостями або ідентичною поведінкою. Таким чином, модель груп визначає і описує характеристики, які дозволяють виявити загальні для студентів властивості і зробити висновок про їх належність до однієї групи [5].

З кожним роком дистанційне навчання набирає популярність. Це пов'язано з розвитком і доступністю всесвітньої мережі Інтернет. Дистанційне навчання має ряд переваг, серед яких основними є: економія часу, відсутність територіально-географічних обмежень, збільшення продуктивності, зниження собівартості навчання. Уже сьогодні в Європі активно ведуться розробки програмного забезпечення для цього виду навчання в вузах, коледжах і школах.

У процесах дистанційного навчання або змішаного не варто забувати про елементи, які будуть мотивувати учнів регулярно повертатися до навчання і прагнути до отримання нових знань, а саме об елементах гейміфікації.

Гейміфікація це процес навчання з використанням моделюючих, ігрових програм, або симуляторів. Основна мета Гейміфікації – домогтися від студентів залученості в процес навчання. Можна виділити 2 види Гейміфікації:

Змістовна – введення елементів гри в рутинні процеси. Для того щоб, те, чим ви займаєтеся зробити більш ігровим.

Структурна – застосування ігрових елементів, для того щоби учням було легше засвоїти матеріал [6].

Однак не дивлячись на ефективність Гейміфікації, потрібно впроваджувати її акуратно, так як з нею можна переборщити і тоді у учнів може пропасти бажання займатися без додаткового стимулювання.

Розглянемо невеликий приклад впровадження Гейміфікації в Державному університеті «Одеська політехніка».

В Державному університеті «Одеська політехніка» на хіміко-технологічному факультеті використовуються програми симулятори хімічних процесів, які в свою чергу дають можливість зрозуміти як відбувається будьякий процес. Розглянемо одну з програм, яка моделює розрахунок адіабатичного і трубчастого реакторів. Дана програма дозволяє на основі ряду постійних параметрів, що дозволяють змоделювати режим роботи реактора і параметри, які можна змінювати вручну, тим самим спостерігати за зміною процесу. Завдяки параметрам, які ми можемо самі контролювати, ми з легкістю можемо домогтися того режиму, який нам необхідний [6].

У висновку, хотілося б підкреслити, що не дивлячись на те, що підготовка електронного курсу, що застосовується в рамках адаптивного і змішаного навчання, вимагає певного часу, проте його застосування при навчанні дає ряд незаперечних переваг. До таких переваг відноситься зниження навантаження на викладача при проведенні практичних занять, з'являється можливість повністю піти від лекційних занять або перевести їх в формат міні-лекцій за запитом студентів під час контактної роботи з викладачем. Використання електронних курсів в рамках адаптивного навчання дозволяє вивільнити і аудиторний фонд.

З педагогічної точки зору, важливим є залучення студента в освітній процес. Можливість відстежувати свій прогрес, розуміти своє місце в потоці проходження всього курсу, мати уявлення про власний рівень засвоєння матеріалу – все це збуджує і підтримує інтерес студента протягом всього процесу вивчення курсу.

Таким чином, можна констатувати, що змішане навчання є не тільки іншим підходом до формування навчального процесу, а й забезпечує більш високі результати навчання, які можна виміряти кількісно, а також особисту зацікавленість і залученість студентів в процес навчання.

Список використаних джерел:

1. Larry Bielawski David Metcalf Blended eLearning: Integrating Knowledge, Performance, Support, and Online Learning, 2003 by HRD Press, Inc.
2. Сучасні проблеми науки та освіти. 2016. № 5. URL: <https://www.science-education.ru/ru/issue/view?id=142>
3. Царьов Р.Ю., Тинченко С.В., Гриценко С.М. Адаптивне навчання з використанням ресурсів інформаційно-освітнього середовища. *Сучасні проблеми науки та освіти*. 2016. № 5.
4. Мухін О.І., Мильников Л.А. Система дистанційної освіти «Віртуальна школа». *Інформатика й освіта*. 1999. № 4. С. 65–70.
5. Мухін О.І., Мухін К.О., Полякова О.А. Середовище проектування, технології навчання і моделі знань. *Відкрита і дистанційна освіта*. 2010. № 1. С. 54–58.
6. Гук В.О., Борщ О.А. Сучасні тренди в освіті студентів хіміків. *Наукова Україна* : Збірник статей V Всеукраїнської наукової конференції студентів 27–28 травня 2019 року. Дніпро : ТОВ «Акцент ПП», 2019. С. 116.

Наукове видання

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЯГНЕНЬ НАУКИ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація:
73021, Україна, м. Херсон, а/с 20
Видавництво «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 30.07.2021. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,81. Тираж 100. Замовлення № 0721/01.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.